

Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ ΤΟΥ ΘΕΟΥ
ΕΝ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΩ ΔΥΤΙΚΗ ΘΕΟΛΟΓΙΑ*

(Σύντομος ιστορική επισκόπησης)

Υ Π Ο

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, Δρ. Θ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΠΡΟΚΛΗΣΙΣ ΤΗΣ «ΣΥΝΕΠΟΥΣ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑΣ»
ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΓΓΛΟΣΑΞΟΝΙΚΟΝ ΘΕΟΛΟΓΙΚΟΝ ΧΩΡΟΝ.

Μετὰ τὰς ἀρχικὰς καταβολάς, τὰς ὁποίας ἔθεσεν ἡ γερμανικὴ θεολογικὴ σκέψις ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ἐσχατολογίας καὶ τὴν συνειδητοποίησιν τῆς συγχρόνου προβληματικῆς ὑπὸ τῆς κινήσεως τῆς «συνεποῦς ἐσχατολογίας», ἔχομεν εἰς τὸν ἀγγλοσαξονικὸν κυρίως χῶρον τὰς πρώτας ἐντόνους ἀντιδράσεις, εἰς τὴν πρόκλησιν αὐτήν, αἱ ὁποῖαι ἀντιδράσεις ὀδηγοῦν τελικῶς τὴν Βιβλικὴν Θεολογίαν εἰς νέας ἐρμηνείας τοῦ θέματος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὡς θὰ ἴδωμεν ἀκολούθως εἰς τὰ ἐπόμενα δύο κεφάλαια¹.

Ὁ R. H. Charles² ἦτο ὁ πρῶτος μελετητῆς, ὅστις ἤνοιξε τὴν ὁδὸν διὰ μίαν σοβαρὰν μελέτην τῆς ἐσχατολογίας τῆς Βίβλου ἐν τῇ ἀγγλοσαξονικῇ θεολογίᾳ. Αἱ θέσεις του δύνανται νὰ θεωρηθοῦν βασικῶς ὅμοιαι πρὸς τὰς τοῦ ὀλίγον προγενεστέρου του H. J. Holtzmann³, τοῦ ὁποίου αἱ ἀντιλήψεις εἶχον ἐμφανῶς ὑποστῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ A. Ritschl⁴ καὶ τοῦ J. Kaftan⁵ καὶ οἱ ὁποῖοι, ὡς ἀνωτέρω ἐτονίσθη, προέβαλλον ἐμφαντικῶς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 820 τοῦ προηγουμένου τόμου.

1. Ὡς καιρίαν ἀντίδρασιν ἔναντι τῆς «συνεποῦς ἐσχατολογίας» ἔχομεν κυρίως τὴν ἐμφάνισιν τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» τοῦ C. H. Dodd, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς βλ. κατωτέρω σχετικὸν κεφάλαιον.

2. R. H. CHARLES, A Critical History of the Doctrine of a Future Life in Israel, in Judaism and in Christianity, or Hebrew, Jewish and Christian Eschatology from Pre-Prophetic Times till the Close of the New Testament Canon, London 1899.

3. H. J. HOLTZMANN, Lehrbuch der Neutestamentlichen Theologie, Freiburg 1897.

4. Βλ. ἀνωτέρω, Κεφ. Α', ὅπου ἐκθεσις ἀπόψεων τοῦ Ritschl.

5. J. KAFTAN, Das Wesen der Christlichen Religion, Basle 1881.

εἰς τὰς ἡθικὰς αὐτῆς διαστάσεις, ὡς κοινότητος τῶν Χριστιανῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ μέγιστον ἀγαθόν, οὐρανία τῇ φύσει καὶ τῇ προελεύσει, πέπρωται νὰ εἰσβάλλῃ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς παρούσα τις πραγματικότης, κατὰ θεῖαν ἀπόφασιν⁶. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὅθεν, ὡς ἡ ὑψηλότερα ἔκφρασις τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, παρέχεται ἐν τῷ κόσμῳ ὡς τελικὴ πλήρωσις τοῦ ἀπ' αἰῶνος μυστηρίου τῆς θείας Οἰκονομίας. Διὰ τοῦτο αὕτη συνυπονοεῖ τὸ χρέος τῶν Χριστιανῶν νὰ πραγματοποιήσουν αὐτὴν εἰς μίαν ἡθικῶς τελείαν κοινότητα. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν μαθητῶν Του, φανεροῦται τελικῶς ἐν τῷ κόσμῳ ὡς «κοινότης», ἡ ὁποία καλεῖται ἐν συνεχείᾳ νὰ διακονήσῃ διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων⁷.

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τὸν R. H. Charles ὁμοίως, εἶναι ἡ «κοινότης» ἐκείνη, διὰ τῆς ὁποίας ἡ θεία θέλησις θὰ πραγματοποιηθῇ ἐπὶ τῆς γῆς, ὡς ἤδη ἔχει πραγματοποιηθῆ ἐν τοῖς οὐρανοῖς⁸. Αὐτῆς τῆς βασιλείας διακρίνει δύο μέρη, τὸ ἐν ὡς ἤδη πραγματοποιούμενον μετέχει τοῦ παρόντος αἰῶνος, τὸ δὲ ἕτερον ὡς ἀναμενόμενον ἀνήκει εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. Ἐν τῇ σκέψει τοῦ Charles εἶναι ἡτιολογημένη ἡ ἐρμηνεία τοῦ αὐτῆ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον, ὡς διατείνεται, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς βασιλείας ἐτονίσθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὰ δύο στάδια τῆς δημοσίας δράσεως Αὐτοῦ⁹. Ἐπομένως, κατὰ τὸν Charles, ἐν τῇ ἰδίᾳ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ, παρουσιάζεται ὁ διπλοῦς οὗτος χαρακτήρ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Συνεχίζων δὲ οὗτος τὴν παράδοσιν τῶν προγενεστέρων του μελετητῶν, τονίζει ὅτι αἱ προϋποθέσεις εἰσόδου ἐν τῇ βασιλείᾳ ταύτῃ εἶναι σαφῶς ἡθικαὶ καὶ πνευματικαί, καθ' ὅσον αὕτη ἀποτελεῖ «κοινότητα» ἐν τῷ κόσμῳ, ὡς ἐλέχθη. Ἐν τῇ «κοινότητι» δὲ ταύτῃ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ ὑποστῇ βαθμιαίως βαθυτάτην μεταμόρφωσιν καὶ ἀνανέωσιν καὶ ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου θὰ μεταλλαγῇ καὶ ὁ λοιπὸς κόσμος τῆς δημιουργίας. Οὕτω θὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Charles, καὶ οὐχὶ δι' ἐκτάκτων ἀποκαλυπτικῶν καὶ καταστροφικῶν γεγονότων. Ἐντεῦθεν, ὁ R. H. Charles, διὰ τῶν ἐσχατολογικῶν του ἐνδιαφερόντων, κατέστη κυριαρχοῦσα θεολογικὴ φυσιογνωμία τῶν χρόνων του καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ συνέτεινεν, ὅπως ἐν τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ τῆς χώρας του τεθῇ τὸ ἐσχατολογικὸν θέμα εἰς τὸ κέντρον τῶν θεολογικῶν προβλημάτων πρὸς εὐρυτέραν συζήτησιν.

Ἡ ἐσχατολογία ἐθεωρήθη ἔκτοτε ὡς θέμα ἄξιον τῆς προσοχῆς καὶ τῆς

6. H. J. HOLTZMANN, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 191 κ. ἔξ.

7. H. J. HOLTZMANN, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 200 καὶ 210.

8. R. H. CHARLES, A Critical History of the Doctrine of a Future Life, σελ. 314.

9. Ὁ R. H. Charles διακρίνει τὸ ἤδη παρὸν τῆς βασιλείας ἐν Ματθ. 11,4-6· 12,28· Λουκ. 4,18· 17,21· Μάρκ. 1,15, καθὼς καὶ ἐν παραλ., Μάρκ., κεφ. 4 καὶ Ματθ., κεφ. 13, καὶ τὸ μέλλον τῆς βασιλείας ἐν Ματθ. 24,29· Μάρκ. 9,1· Λουκ. 13,28· 14,15.

ἀκαδημαϊκῆς ἐρεύνης. Σπουδαιοτάτην ὅμως ὤθησιν, κατὰ τὴν ἑναρξίν ταύτην τῆς ἐσχατολογικῆς συζητήσεως, διὰ περαιτέρω καὶ οὐσιαστικωτέραν ἀνάπτυξιν τῆς ἀγγλοσαξονικῆς θεολογίας ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἔδωκεν ἡ παρουσίασις ἐν τῇ ἀγγλικῇ γλώσσῃ τοῦ ἔργου τοῦ A. Schweitzer. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Schweitzer, τὸ ἔτος 1906, εἰς τὸ θεολογικὸν προσκήμιον ἐσημείωσεν ὄντως σημαντικὸν σταθμὸν, αἱ δὲ θέσεις του ἐπὶ τοῦ ἐσχατολογικοῦ προβλήματος ἐθεωρήθησαν πρόκλησις ἰδίᾳ διὰ τὸν ἀγγλοσαξονικὸν συντηρητισμὸν. Μὲ τὴν παρουσίαν τοῦ καταπληκτικοῦ αὐτοῦ ἔργου, περὶ τῆς σπουδῆς καὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἤρχισεν ὄντως νέα θεολογικῆ φάσις¹⁰.

Ἡ ὅλη ἔρευνα, ἡ ὁποία ἠκολούθησε σχετικῶς μὲ τὴν ἐρμηνείαν τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Ἰησοῦ διὰ τὰς ἐσχατολογικὰς προσδοκίας καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὴν φύσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἶχεν ὡς κίνητρον καὶ βάσιν τὰς ἐσχατολογικὰς θέσεις τῆς κριτικῆς ἐργασίας τοῦ A. Schweitzer καὶ τῆς σχολῆς του, τῆς «συνεποῦς ἐσχατολογίας». Οὕτως ἡ κριτικὴ αὐτὴ ἐργασία ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ, θεωρηθεῖσα λίαν ἐπαναστατικὴ, ἀνετάραξεν οὐχὶ μόνον τὴν ἀνθρωπιστικὴν φιλελευθεράν ἐρμηνείαν τοῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ταύτην τὴν παραδοσιακὴν Ἀγγλικανικὴν Θεολογίαν¹¹. Ἐν καὶ τοῦ Schweitzer ἡ ἐξήγησις ἦτο σαφῶς μονόπλευρος καὶ ἀνεπαρκῆς βάσις διὰ μίαν θετικὴν θεολογίαν, οὐδεὶς ἠδυνήθη ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ ν' ἀμφισβητήσῃ τὴν ἀξίαν της. Διότι παρὰ τὰς ἀδυναμίας της ἡ προσπάθεια τοῦ Schweitzer διέθετε μίαν καταπληκτικὴν δύναμιν διαφυλάξεως καὶ διατηρήσεως τῆς ἐπικαιρότητος, διὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν κατανόησιν τῆς διδασκαλίας Του περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἀποκλειστικῶς ἐν τῇ ὀρολογία τῆς ἰουδαϊκῆς ἀποκαλυπτικῆς. Πάντως, ἔστω καὶ ἀρνητικῶς, ὁ Schweitzer ἐβοήθησε νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ λάθη μᾶς, ἐκτὸς τῆς ἀτμοσφαιρας τοῦ ἰουδαϊτικοῦ περιβάλλοντος, κατανοήσεως τῆς βιβλικῆς ἐσχατολογίας, ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ ὀδηγήσῃ τὴν θεολογικὴν ἐπιστήμην ἐτι περισσότερον εἰς μίαν ἀναμφισβήτητον διαστροφὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ περιεχομένου.

Ὁ Schweitzer, ἄνευ ἀμφιβολίας, ἦτο μίᾳ προσωπικότης ἀξίας εἰς τὴν ἐποχὴν μας. Ὡς σκαπανεὺς τῆς μουσικῆς, τῆς ἱατρικῆς καὶ τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου προσέφερεν οὐσιαστικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν. Ἀλλὰ, ἂν καὶ αἱ ὑπηρεσίαι του ἦσαν μεγάλαι πρὸς τὸν πολιτισμὸν καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τὸν κοινωνικὸν ἀνθρωπισμὸν, ὡς θεολόγος δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἀποδεκτός, ὑπὸ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας, λόγῳ τῆς ἰδιομόρφου θεολογίας του, τονίζει ὁ J. E. Fison, διότι ἀπεξένωσεν ἐκ τῆς ἐσχατολογίας τε-

10. Εἶναι γνωστὸν, ὡς ἤδη ἐτονίσθη, ὅτι οἱ μελετηταὶ τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ ἐκινήθησαν, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος, ἐξ ὀλοκλήρου ἐκτὸς τοῦ χώρου τῆς ἐσχατολογίας («De — Eschatologised»).

11. J. E. FISON, *The Christian Hope*, σελ. 53.

λείως τὴν μορφήν τοῦ Ἰησοῦ¹². Παρὰ ταῦτα ὅμως ἐν τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ τῆς Γερμανίας καὶ τῆς Ἀγγλίας¹³ ἤνοιξεν οὐσιαστικῶς οὗτος τὴν ὁδὸν εἰς τοὺς ἐπιγενομένους διὰ τὴν ἐν βάθει ἔρευναν καὶ μελέτην τῶν ἐσχατολογικῶν προβλημάτων τῆς Κ. Διαθήκης.

Ὡς καρπὸν τῆς κινήσεως ταύτης, τῆς δημιουργηθείσης ἐκ τῆς παρουσιάσεως τοῦ ἔργου τοῦ Schweitzer ἐν Ἀγγλίᾳ, ἔχομεν σειρὰν ἀξιολόγων νέων ἐρευνητῶν, μὲ καθαρῶς ἐσχατολογικὰ ἐνδιαφέροντα, καὶ ριζικὴν ἀναθεώρησιν τῆς θεολογικῆς πορείας ἱκανῶν παλαιότερων μελετητῶν, οἱ ὅποιοι πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Schweitzer εἶτε ἀπέρριπτον ἀσυζητητὴ τὴν ἐσχατολογίαν εἶτε ἠρμήνευον αὐτὴν ἄκρως φιλελευθέρως. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τῆς δευτέρας αὐτῆς περιπτώσεως εἶναι ὁ F. C. Burkitt, ὁ ὅποιος πρὸ τοῦ Schweitzer εἶχε δεδηλωμένως ἀντιταχθῆ εἰς τὴν ἐσχατολογίαν τοῦ Ἰησοῦ. Ἐδέχετο, μάλιστα, ὅτι ἡ ἐλπίς μιᾶς δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου εἶχεν ἀπλῶς ἀποβῆ ὄνειρον τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ, ἄνευ οὐδεμιᾶς οὐσίας, καὶ ἐπομένως δὲν ὑπῆρχε θέμα ἀναμονῆς νέου οὐρανοῦ καὶ νέας γῆς «τοῦλάχιστον εἰς τὰς ἡμέρας μας»¹⁴. Εἴκοσιν ὅμως ἔτη ἀργότερον, ὅτε ὁ Burkitt ἠθέλησε νὰ ἐκφράσῃ ὀριμώτερον τὴν κριτικὴν του ἐργασίαν ἐπὶ τῆς ἐσχατολογίας, ἐφάνη σαφῶς ὁ ἐπηρεασμὸς του ἐκ τῶν ἤδη ἐπιβληθεισῶν ἀπόψεων τοῦ Schweitzer¹⁵, διὰ τῆς ἀποδοχῆς ὑπ' αὐτοῦ τῆς ἀπόψεως ὅτι ὁ Ἰησοῦς μετὰ τὴν «ἀστοχίαν» Του, ὅτι θὰ ἤρχετο τὸ τέλος κατὰ τὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ μαθηταὶ εἶχον ἀποσταλῆ δι' ἱεραποστολήν, εἶδε πλέον τὸν θάνατόν Του ὡς «ση-

12. J. E. FISON, *The Christian Hope*, σελ. 54. Πρβλ. Α. ΣΒΑΪΤΣΕΡ, «Ἡ ζωὴ μου καὶ ἡ σκέψις μου, σελ. 44.

13. Ἡ παρουσία τοῦ A. S c h w e i t z e r ἔγινε περισσότερον αἰσθητὴ εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ Ἀμερικὴν ἢ εἰς τὴν Γερμανίαν. Τὸ γεγονός ὠφέλειτο ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰς ἐξωτερικὰς καὶ πολιτικὰς δυσμενεῖς συνθήκας, αἱ ὅποια ἐπεκράτουν ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς πρὸ καὶ μετὰ τὸν πρῶτον παγκόσμιον πόλεμον περιόδου, καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὸ γεγονός τῆς αὐστηρᾶς ἀκαδημαϊκῆς μορφῆς, τὴν ὅποیان εἶχεν ἡ συζήτησις τῶν θεολογικῶν θεμάτων ἐν Γερμανίᾳ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν εὐρείαν δημοσιότητα, ἣν ἐλάμβανον γενικῶς τὰ θέματα ταῦτα ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ καὶ τῇ Ἀμερικῇ. Τὸ ἔργον δὲ τοῦ A. S c h w e i t z e r διὰ τοῦ γενικοῦ ἐνδιαφέροντος περιεχομένου τῶν μελετῶν αὐτοῦ ἀνταπεκρίνετο περισσότερον εἰς τὸν ἀγγλοσαξονικὸν θεολογικὸν κόσμον.

14. F. C. BURKITT, *Gospel History and its Transmission*, σελ. 63.

15. Βλ. F. C. BURKITT, *Jesus Christ*, σελ. 37 κ. ἐξ. «Ο Burkitt δὲν εἶναι ὁ μόνος ὅστις ὑπέκυψεν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦτο τοῦ ἐπηρεασμοῦ. «Ἐν πλῆθος ἔργων δεικνύουν τὴν ἰδίαν ἀκριβῶς μορφήν. Πρβλ. E. F. SCOTT, *The Kingdom and the Messiah*, Edinburgh 1911· E. G. SELWYN, *The Teaching of Christ*, 1915· J. MOFFATT, *The Theology of the Gospels*, 1912· B. H. STREETER, *The Historic Christ*, ἐν *Foundations (A Statement of Christian Belief in terms of Modern Thought, by Seven Oxford Men)*, London 1912 (G. R. BEASLEY-MURRAY, *A Century of Eschatological Discussion*, σελ. 314).

μεῖον» ἐλεύσεως τῆς μεγάλης καταστροφῆς τῶν ἐσχάτων χρόνων¹⁶ καὶ ὅτι διὰ τοῦ «σημείου» τούτου ἤρχισε νὰ καλῆ τὸν λαὸν εἰς μετάνοιαν καὶ ὑπακοήν, ὡς προπαρασκευῆν διὰ τὴν ἔλευσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ¹⁷.

Οὕτω, τὸ ἔργον τοῦ Burkitt, ἔρχεται κατ' οὐσίαν ὡς μία περαιτέρω ἐξέλιξις τῆς προσπαθείας τοῦ Schweitzer, ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας ἤδη εἶχε θέσει ὁ J. Weiss. Ἐκκινῶν ὁ Burkitt ἐκ τῶν ἀντιλήψεων τῆς ἀποκαλυπτικῆς γραμματείας περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ τὰς ἀντιστοίχους ἐσχατολογικὰς ἀπόψεις τῶν Εὐαγγελίων, δεχόμενος ὅτι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ ἤχουν ἀκραιφνῶς αἱ ἀντιλήψεις τοῦ παρελθόντος¹⁸.

Ἐν συνεχείᾳ τῆς νέας δημιουργηθείσης καταστάσεως, τεθέντος τοῦ Schweitzer ὡς κριτηρίου διὰ πάσας τὰς ἐπὶ τοῦ ἐσχατολογικοῦ θέματος παρουσιαζομένας ἀπόψεις, δυνάμεθα ν' ἀναφέρωμεν καὶ τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ ὀνόματα τοῦ T. R. Clover¹⁹ καὶ τοῦ T. F. Glasson²⁰, οἱ ὅποιοι, παρὰ τὰς νέας τάσεις τῆς θεολογίας διὰ τοῦ ἐντόνου ἐνδιαφέροντος αὐτῆς περὶ τῶν ἐσχατολογικῶν θεμάτων, ἐσυνέχισαν τὴν φιλελευθέραν ἐκείνην παλαιὰν παράδοσιν τοῦ προηγουμένου αἰῶνος, τῆς καθ' ὁλοκληρίαν ἀγνοίας τῆς ἐσχατολογίας. Ἡ ἐμμονὴ αὐτῶν εἰς τὰς παλαιὰς μορφὰς ἐσυνεχίσθη καὶ μετὰ τὴν ἐπαναστατικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Schweitzer²¹. Ἀμφότεροι, μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν ὁ Glasson, διὰ τῆς ἀρνητικῆς των τοποθετήσεως ἐναντι τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐσχατολογίας, θεωροῦνται ὡς οἱ τελευταῖοι μελετηταί, οἱ ὅποιοι κλείουν τὴν ἐποχὴν τῶν πρὸ τοῦ Schweitzer θεολογικῶν ἐνδιαφερόντων καὶ κινοῦνται βασικῶς ἐπὶ τῆς περιφερείας τῆς ἐσχατολογικῆς σκέψεως καὶ οὐχὶ ἐν τῷ βάθει τῶν σχετικῶν προβλημάτων²².

Καὶ δι' αὐτῶν φθάνομεν τελικῶς εἰς τοὺς τρεῖς σημαντικωτέρους ἐκ-

16. F. C. BURKITT, The Parable of the Wicked Husbandmen, ἐν Transactions of the Third International Congress for the History of Religions, τόμ. 2ος, Oxford 1908, σελ. 308.

17. Πρβλ. F. C. BURKITT, The Eschatological Idea in the Gospels, ἐν Essays on Some Biblical Questions of the Day, Ed. by H. B. Sweete, London 1909, σελ. 204 ἐξ.

18. F. C. BURKITT, Earliest Sources for the Life of Jesus, 1922², σελ. 66.

19. T. R. CLOVER, The Jesus of History (S. C. M. Press), 1917.

20. T. F. GLASSON, The Second Advent, The Origin of the New Testament Doctrine, London 1945.

21. J. E. FISON, The Christian Hope, σελ. 60.

22. Ὁ T. F. Glasson εἶναι γνωστὸς ἰδιαιτέρως διὰ τὰς ἐντόνους ἀμφισβητήσεις αὐτοῦ σχετικῶς μὲ τὴν δευτέραν Ἐλευσιν τοῦ Χριστοῦ. Τὸ ἔργον αὐτοῦ The Second Advent, The Origin of the New Testament Doctrine, θεωρεῖται ὡς μοναδικὸν ἔργον εἰς τὸ εἶδος του διὰ μίαν συστηματικὴν ἔρευναν ἐπὶ τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν ἐσχατολογικῶν ἰδεῶν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. Βλ. J. A. T. ROBINSON, Jesus and His Coming (The Emergence of a Doctrine), London 1962², σελ. 13.

προσώπους τῆς ἀγγλικῆς θεολογίας ἐπὶ τοῦ θέματός μας, τὸν A. T. Cadoux²³, τὸν T. W. Manson²⁴ καὶ τὸν C. H. Dodd²⁵, οἱ ὁποῖοι εἰργάσθησαν εἰς τὸ κέντρον τῆς ἐσχατολογικῆς σκέψεως τῆς Κ. Διαθήκης. Τὰ ὀνόματα κυρίως τῶν δύο τελευταίων μελετητῶν ἐπεβλήθησαν εὐθὺς ὡς ἐνεφανίσθησαν ἐν τῇ θεολογικῇ ἐπιστήμῃ. Ἡ διάκρισις τῶν ἀπόψεων των ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐσχατολογίας εἶναι δυνατὴ καὶ σαφής. Καὶ τοῦ μὲν C. H. Dodd ἡ ἐσχατολογία χαρακτηρίζεται ὡς ἡδὴ «πραγματοποιηθεῖσα» («Realized Eschatology»), τοῦ δὲ T. W. Manson ὡς «διεβαθμιζομένη» («Graded Eschatology»).

Ἄν καὶ βασικῶς αἱ θέσεις τῶν τριῶν τούτων ἐκπροσώπων τῆς ἐσχατολογίας ἐν Ἀγγλίᾳ διαφέρουν μεταξὺ των, παρουσιάζουν ὅμως ὁμοιά τινα χαρακτηριστικά. Προτάσσουν ἰδιαιτέρως μίαν γενικὴν τάσιν διαχωρισμοῦ τῆς ἐσχατολογίας τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἐκείνης τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀποκαλυπτικῆς, γεγονὸς τὸ ὅποιον φέρει τούτους εἰς πλήρη ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ Schweitzer, καὶ τονισμοῦ ὅτι ὁ Ἰησοῦς μετεσχημάτισε τὴν ὑπάρχουσαν ἰδέαν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ²⁶. Βασικαὶ τῶν ἀρχαῖ εἶναι τὰ καίρια συμπεράσματα τῆς συγχρόνου των ἐξηγητικῆς θεολογίας, ὡς αὐταὶ εἶχον προταθῆ ὑπὸ τῶν κορυφαίων καινοδιαθηκολόγων ἐξηγητῶν τῆς ἐποχῆς ἐν Ἀγγλίᾳ E. Hoskyns καὶ F. N. Davey²⁷.

Ἡ ἐρμηνευτικὴ δὲ ἐκείνη θεολογία τοῦ 1930, μετὰ τὰς πολλὰς ταλαιπωρίας τοῦ προσφάτου παρελθόντος, εἶχεν ἀποδεχθῆ τελικῶς τὴν παραδοσιακὴν πίστιν, ὅτι ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ ἔχομεν τὴν ἔλευσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, τοῦ προσδοκωμένου Μεσσίου, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ φανεροῦται ἐν ἀπερίττῳ καὶ ταπεινῇ μορφῇ καὶ ὅστις θὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι οὐχὶ ἀφανῶς, ὡς πρότερον, ἀλλὰ ἐν περιλάμπρῳ δόξῃ καὶ τιμῇ²⁸. Ὁ ἱστορικὸς

23. A. T. CADOUX, *The Parables of Jesus, Their Art and Use*, London 1930· *The Theology of Jesus*, London 1940.

24. T. W. MANSON, *The Teaching of Jesus, Studies of its Form and Content*, Cambridge 1931, 1935². *Christ's View of the Kingdom of God, A Study of the Jewish Apocalyptic in the Mind of Jesus Christ*, London 1918· *The Servant—Messiah, A Study of the Public Ministry of Jesus*, Cambridge 1935.

25. Ἔργα τοῦ C. H. D o d d ὁ ἀναφεροῦν ἐν τῇ οἰκείᾳ κατωτέρῳ θέσει, ὅπου σύντομος παρουσίασις τῶν ἰδεῶν του καὶ τῆς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ σχολῆς.

26. Ἐκτὸς τῶν τριῶν τούτων ἐρευνητῶν, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτῆν, δύνανται νὰ μνημονευθοῦν καὶ οἱ V. TAYLOR (*Jesus and His Sacrifice, A Study of Passion-Sayings in the Gospels*, London 1937) καὶ F. C. GRANT (*The Gospel of the Kingdom*, N. York 1940).

27. Βλ. τὰς ἀρχὰς καὶ τὰ συμπεράσματα τῆς ἐρμηνευτικῆς αὐτῶν θεολογίας ἐπὶ τῆς Κ. Διαθήκης ἐν τῷ ἔργῳ E. C. HOSKYNS and F. N. DAVEY, *The Riddle of the New Testament*, London 1931.

28. Πρβλ. E. C. HOSKYNS-F. N. DAVEY, *The Riddle of the New Testament*, σελ. 156 κ.εξ.

Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Ἀνθρώπου, ἡ ἐκπλήρωσις τῆς Παλαιᾶς ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, ὁ ἀναμενόμενος φορεὺς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὄντως, διὰ τοῦ Ἰησοῦ τῶν Εὐαγγελίων ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, διότι διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ ὁ Θεὸς ἐπενέβη ἐν τῷ κόσμῳ²⁹. Οὕτω, πάντα τὰ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις «θαύματα, παραβολαὶ καὶ σοφὰ λόγια ἔχουν Μεσσιανικὸν ὑπόβαθρον καὶ πάντα ταῦτα δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς αἱ πράξεις καὶ τὰ λόγια τοῦ Μεσσίου, ὅστις ἐκπληροῖ τὴν ἐλπίδα τῆς Π. Διαθήκης καὶ ἔρχεται κομίζων τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἀπὸ τοῦδε παροῦσα. Ὁ Θεὸς ἔχει παρέμβει ἐν τῇ ἱστορίᾳ διὰ τινος ἀποφασιστικοῦ τρόπου καὶ ὁ καιρὸς τῆς ἐκπληρώσεως ἤδη διανύεται, διότι ὁ Μεσσίας ἔχει ἔλθει. Ἡ Χριστολογία δὲν εἶναι μεταγενεστέρα τις προσθήκη, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐξ ὑπαρχῆς τῆς Συνοπτικῆς παραδόσεως»³⁰.

Ἡ παραδοσιακὴ μάλιστα χριστολογικὴ ἐρμηνεία τοῦ Ἰησοῦ, ἡ θεωρηθεῖσα ὑπὸ τοῦ Schweitzer ὡς ἐπινόησις τῆς πρώτης πιστευούσης κοινότητος, διὰ νὰ ἐπιλύσῃ τὰ ἔντονα ἐσχατολογικὰ προβλήματα, προσεφέρθη ὑπὸ τῆς ἐρμηνευτικῆς θεολογίας ὡς σταθερὸν ὑπόβαθρον, διὰ τὴν οἰκοδόμησιν τῶν θέσεων τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐσχατολογικῶν ἀντιλήψεων τῆς Κ. Διαθήκης ὑπὸ τῶν τριῶν μεταγενεστέρων μελετητῶν T. W. Manson, A. T. Cadoux καὶ C. H. Dodd, καθ' ὅσον αἱ ρίζαι τῆς Χριστολογίας ἐξαπλοῦνται ἐν τῷ ἀρχικῷ Χριστιανισμῷ καὶ ἐν τῇ Συνοπτικῇ παραδόσει³¹.

Μὲ τὸν T. W. Manson θ' ἀσχοληθῶμεν ἐκτενέστερον κατωτέρω εἰς ἄλλην συνάφειαν. Ὁ A. T. Cadoux, παρὰ τὰς οὐσιαστικὰς διαφορὰς αὐτοῦ πρὸς τὸν C. H. Dodd, δύνανται νὰ θεωρηθῇ εἰς πολλὰς αὐτοῦ ἀπόψεις ὡς πρόδρομος τοῦ τελευταίου³². Ἐν τῇ παρουσίᾳ ὅμως μελέτῃ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς ἰδιαιτέρως ἡ ἐργασία τοῦ C. H. Dodd, διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔχει συνδεθῆ μετὰ τῆς «Realized Eschatology», ἡ ὁποία θεωρεῖται σήμερον ὡς μία τῶν πλέον σοβαρῶν προσπαθειῶν ἐρμηνείας καὶ κατανοήσεως τῶν ἐσχατολογικῶν προβλημάτων τῆς Καινῆς Διαθήκης³³, μετὰ τὴν ἀντίθετον αὐτῆς «Futuristic» τοῦ A. Schweitzer.

29. E. C. HOSKYNES-F. N. DAVEY, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 157.

30. G. LUNDSTRÖM, The Kingdom of God in the Teaching of Jesus, σελ. 104-105. Πρβλ. E. C. HOSKYNES-F. N. DAVEY, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 207.

31. Πρβλ. O. CULLMANN, Die Christologie des Neuen Testaments, Tübingen 1957, Ἀγγλ. μετ., The Christology of the New Testament, London 1959, 1963², σελ. 46 ἔξ.

32. Βλ. A. T. CADOUX, The Parables of Jesus, Their Art and Use, London 1930 καὶ The Theology of Jesus, London 1940.

33. Ὁ C. H. D o d d, ὡς ὁ ἐκφραστὴς τῆς νέας ριζοσπαστικῆς ἐπανερμηνείας τῆς παραδοσιακῆς ἐκφράσεως τῶν Ἐσχάτων ἐν τῷ ἀγγλοσαξονικῷ κόσμῳ, ἠκολουθήθη, μετὰ πολλῶν ἀσφαλῶς διαφοροποιήσεων, ὑπὸ τῶν T. F. Glasson, J. A. T. Robinson, H. A. Guy, G. S. Duncan, H. B. Scharman καὶ A. M. Hunter,

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Η «ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΕΙΣΑ ΕΣΧΑΤΟΛΟΓΙΑ» —
 «REALIZED ESCHATOLOGY» ΤΟΥ C. H. DODD.

Οἱ πλεῖστοι ἀγγλοσάξονες Βρεταννοὶ καὶ Ἀμερικανοὶ μελετηταί, σήμερον, μὲ ἐλαχίστας ἐξαιρέσεις, προτιμοῦν νὰ θεωροῦν ὅτι ὁ Ἰησοῦς δὲν προσέβλεπεν εἰς μίαν ἐπικειμένην ἔλευσιν τῆς μεσσιανικῆς ἐποχῆς, ὡς διετύπωσε τὴν ἄποψιν ταύτην ὁ A. Schweitzer, ἀλλ' ὅτι τὸ ὑπ' Αὐτοῦ κήρυγμα καὶ ἡ διδασκαλία Του ἐθεώρει τὴν ἐσχατολογικὴν ταύτην ἐποχὴν νὰ ἔχῃ ἔλθει, ἔστω μερικῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Διὰ τοῦτο ἀντὶ τοῦ ἔρου «μ ε λ λ ο ν τ ι κ ῆ» ἐσχατολογία θεωρεῖται προτιμητέα ἢ χρήσις τῆς «ἡ δ η π ρ α γ μ α τ ο π ο ι η θ ε ἰ σ η ς» ἐσχατολογίας, διὰ νὰ δηλώσουν καὶ ὑπογραμμίσουν οἱ μελετηταὶ τὸ ἤδη πραγματοποιηθὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ γεγονός. Χωρὶς, ἀσφαλῶς, τοῦτο νὰ σημαίνῃ, ὅτι οἱ ἀγγλοσάξονες κριτικοὶ ἀποδέχονται, σήμερον, τὴν ὑπὸ τοῦ C. H. Dodd διατυπωθεῖσαν ἄποψιν, ὅτι διὰ τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν ἀρχικὸν Χριστιανισμὸν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἦτο πλήρως καὶ κατ' οὐσίαν παρούσα ἐν τῇ ἱστορίᾳ πραγματικότης.

Ἡ ὅλη ἐσχατολογικὴ θεωρία τοῦ C. H. Dodd¹ δύναται νὰ συνοψισθῇ ἐν τῇ κλασικῇ αὐτοῦ φράσει «realized eschatology». Ἡ φράσις αὕτη, ἡ ὁποία ἔγινε καὶ ὁ τίτλος μιᾶς ἰδιαίτερας σχολῆς τῆς ἐσχατολογίας, ἐχρησιμοποιήθη διὰ πρώτην φοράν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ *The Parables of the Kingdom*². Καὶ εἰς ἕτερα προηγούμενα ἔργα τοῦ Dodd παρουσιάσθησαν σπέρματα τῆς θεωρίας τῆς «Realized Eschatology», ἡ ὁποία τελικῶς διεμορφώθη

1. Πρβλ. ἰδιαίτερος τὰ ἔργα τοῦ C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, London 1935· *Apostolic Preaching and its Developments*, London 1936· *History and the Gospel*, London 1938· *The Coming of Christ*, Cambridge 1951· *New Testament Studies*, Manchester University Press, 1953· *The Interpretation of the Fourth Gospel*, Cambridge 1953. Διὰ πληρεστέραν βιβλιογραφίαν βλ. W. D. DAVIES-D. DAUBE (Ed.), *The Background of the New Testament and its Eschatology* (in honour of C. H. Dodd), Cambridge 1964.

2. C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, London 1935. Τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Dodd ἐθεωρήθη ὡς ἔργον ὀριακόν, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε νέαν ἐποχὴν ἐν τῇ προσπάθειᾳ κατανοήσεως καὶ ἐρμηνείας τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐσχατολογίας καὶ ἰδιαίτερος ἐν τῇ προβληματικῇ καθορισμοῦ τοῦ χρονικοῦ στοιχείου ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Ἰησοῦ.

καὶ προσεφέρθη εἰς τὸ κοινὸν τὸ ἔτος 1935³. Τὸ ἔργον τοῦτο, καθὼς καὶ τὸ Apostolic Preaching⁴, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἐν ἔτος ἀργότερον, χαρακτηρίζονται ὑπὸ τῶν κριτικῶν ὡς ἔργα ἐπηρεάσαντα βαθύτατα τὴν θεολογικὴν σκέψιν τῆς ἐποχῆς, ἰδιαίτερος ἐν Ἀγγλίᾳ. Πλεῖστοι δὲ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἐθεώρησαν καὶ θεωροῦν αὐτὰ εἰσέτι ὡς κείμενα «προφανοῦς χάριτος καὶ πειστικότητος», ἅτινα ἐστάθησαν ἱκανὰ ν' ἀποκαλύψουν «τὰς λογικὰς διαβεβαιώσεις τῆς Κ. Διαθήκης περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς σχέσεως μεταξὺ τῆς ἐλευσεως Αὐτοῦ καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»⁵. Ὁ δὲ J. Jeremias⁶, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔργον τοῦ Dodd, τονίζει, ὅτι ἐν τῷ ἐξαιρετικῶς σημαντικῷ βιβλίῳ The Parables of the Kingdom διὰ πρώτην φοράν ἐγένετο μία πραγματικῶς ἐπιτυχῆς προσπάθεια τοποθετήσεως τῶν παραβολῶν ἐν τοῖς πλαισίοις τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ ἤρχισεν οὕτω νέα ἐποχὴ διὰ τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν κατανόησιν τῶν παραβολῶν⁷.

Τὰ συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν ὁ Dodd, κατόπιν μελέτης καὶ ἐρεῦνης ἐπὶ τῶν παραβολῶν τοῦ Κυρίου, θὰ ἠδύναντο νὰ συνοψισθοῦν εἰς τρεῖς συντόμους προτάσεις του, μὲ τὰς ὁποίας καὶ παρουσιάσθη ἡ θεωρία τῆς «Realized Eschatology»: α) «Ἡ δῆλωσις ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔχει ἤδη ἔλθει ἐκτοπίζει κατ' ἀνάγκην τὸ ὄλον ἐσχατολογικὸν σχῆμα ἐν τῷ ὁποίῳ ἡ ἀναμενομένη ἔλευσις κλείει τὴν μακρινὴν θέαν τοῦ μέλλοντος. Τὸ ἔσχατον ἔχει μετατοπισθῆ ἐκ τοῦ μέλλοντος εἰς τὸ παρόν, ἐκ τῆς σφαίρας τῆς προσδοκίας ἐντὸς τῆς πραγματοποιουμένης ἐμπειρίας»⁸. β) «Ἐνταῦθα εὐρίσκεται τὸ σταθερὸν σημεῖον ἐκ τοῦ ὁποίου ἡ ἐρμηνεία τῆς διδασκαλίας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἐκινήσῃ. Εἶναι τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τὴν ἀποστολὴν τοῦ Ἰησοῦ ὡς μίαν ἤδη πραγματοποιηθεῖσαν ἐσχατολογίαν» («realized eschatology») ⁹. γ) Ὁ Ἰησοῦς διὰ τῆς παραβολικῆς διηγήσεως, ἐν τῇ ὁποίᾳ χρησιμοποιοεῖ πάντα τὰ μέσα τῆς δραματικῆς ἀφηγή-

3. Ἐκ τῶν προηγουμένων προσπαθειῶν τοῦ C. H. Dodd, πρὸς διατύπωσιν τῶν ἀπόψεων αὐτοῦ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, δέον ἦπως σημειωθῆ ἡ σύντομος εἰσήγησις, τὴν ὁποίαν ἐξεφώνησεν οὗτος εἰς τὸ ἐν Canterbury Συνέδριον (2-9 Ἀπριλίου τοῦ ἔτους 1927, «Περὶ τῆς φύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν»). Βλ. ἐν Theology, 14 (1927), σελ. 249-295, ἔνθα καὶ αἱ σχετικαὶ εἰσηγήσεις τῶν E. C. Hoskyns, K. L. Schmidt, καὶ G. Kittel.

4. C. H. DODD, *Apostolic Preaching and its Developments (Three Lectures with an Appendix on Eschatology and History)*, London 1936.

5. W. A. WHITEHOUSE, *The Modern Discussion of Eschatology*, σελ. 63.

6. J. JEREMIAS, *The Parables of Jesus*, Ἀγγλ. μετ., London 1954, σελ. 18.

7. Ἡ ἀρχή, ὅτι αἱ παραβολαὶ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ, διὰ πρώτην φοράν εἰσήχθη οὐσιαστικῶς ὑπὸ τοῦ A. T. CADOUX, *The Parables of Jesus, Their Art and Use*, N. York 1931 καὶ ὄλιγα ἔτη ἀργότερον (τὸ ἔτος 1935) ἐφηρμόσθη συστηματικώτερον ὑπὸ τοῦ C. H. Dodd.

8. C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, σελ. 50.

9. C. H. DODD, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 51.

σεως, προσπαθεῖ «να βοηθήσῃ τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἴδουν, ὅτι εἰς τὰ γεγονότα, ἅτινα ἐξελίσσονται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των..., ὁ Θεὸς ἐνεργεῖ ὡς ἐν τῇ βασιλείᾳ Του, ἐν δυνάμει καὶ δόξῃ. Ὁ κόσμος οὗτος ἔχει γίνοι ἡ σικνηὴ ἐνὸς θεοῦ δράματος, ἔνθα αἱ αἰῶνιαι ἐκβάσεις ἔχουν τοποθετηθῆ γυμναί. Αὕτη εἶναι ἡ ὥρα τῆς ἀποφάσεως. Αὕτη εἶναι ἡ «πραγματοποιηθεῖσα ἐσχατολογία» («realized eschatology»)¹⁰.

Ὁ C. H. Dodd, διὰ τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» του, ἠθέλησε νὰ φέρῃ τὸ ἐσχατολογικὸν μῆνυμα ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου, χωρὶς ἀσφαλῶς νὰ θυσιάσῃ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον ἐκ τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, ὡς τονίζουσι οἱ ὑπερασπισταὶ του. Ἡ διάθεσις του αὕτη καταφαίνεται ἰδιαίτερος ἐν τῇ προσπαθείᾳ ἐρμηνείας τῆς σχέσεως ἱστορίας καὶ Εὐαγγελίου¹¹. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν αὐτοῦ ἀκριβῶς τοῦ σκοποῦ ἤρχισε καὶ τὴν μελέτην, ἡ ὁποία κατέστησεν αὐτὸν ἐρευνητὴν πρῶτου βαθμοῦ, πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ ἀρχικοῦ Ἀποστολικοῦ Κηρύγματος, πιστεύων ὅτι τὸ σύγχρονον χριστιανικὸν κήρυγμα εἶναι διάφορον τοῦ ἀρχικοῦ. Καὶ «τὸ Εὐαγγέλιον τὸ ἴδιον δὲν δύναται ποτε νὰ εἶναι διάφορον αὐτοῦ ποῦ ἦτο ἐν ἀρχῇ», τονίζει με ἔμφασιν ὁ Dodd¹².

Ἡ δυσκολία ὁμως, ὡς λέγει, κατανοήσεως ὑπὸ τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου τῆς «παραδόξου» γλώσσης τῶν ἐσχατολογικῶν ὄρων τοῦ Εὐαγγελίου περὶ σωτηρίας, δὲν πρέπει νὰ ὀδηγήσῃ τὴν θεολογίαν εἰς προσπαθείας ἐπανερμηνείας τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, διότι μία τοιαύτη προσπάθεια εἶναι δυσχερεστάτη καὶ ἐνέχει τὸν κίνδυνον «ἄλλον Ἰησοῦν... καὶ εὐαγγέλιον ἕτερον»¹³ νὰ παρουσιάσῃ, ὡς συνέβη ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς φιλελευθέρας κριτικῆς θεολογίας, ἡ ὁποία εἶχε πιστεύσει, ὅτι ἦτο δυνατόν ν' ἀπορριφθῆ πᾶν ὅ,τι ἐφαίνετο ὑπερβολικὸν καὶ ἀπίθανον καὶ νὰ παραμείνῃ ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ «οὐσία τοῦ Χριστιανισμοῦ» μόνον, ἥτις δύναται τελικῶς νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ ὑπὸ τοῦ συγχρόνου μηχανοκρατικοῦ ἀνθρώπου¹⁴.

Ἡ μελέτη τοῦ Dodd ἔρχεται ὄντως ὡς μία εἰλικρινῆς προσπάθεια παρουσιάσεως, εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, τῆς ἀληθείας τοῦ πρωτοχριστιαν-

10. C. H. DODD, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 197-198.

11. Βλ. C. H. DODD, *The Apostolic Preaching and its Developments*, ἰδιαίτερος τὸ παράρτημα αὐτοῦ *On Eschatology and History*, καθὼς καὶ τὸ εἰδικὸν αὐτοῦ ἔργον *History and the Gospel*, London 1938.

12. C. H. DODD, *History and the Gospel*, σελ. 163.

13. Β' Κορινθ. 11,4: «ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει δὲν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἡ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε δὲν οὐκ ἐλάβετε, ἡ εὐαγγέλιον ἕτερον δὲν οὐκ ἐδέξασθε». Πρβλ. Γαλ. 1,6-8: «Θαυμάζω ὅτι οὕτως ταχέως μετατίθεσθε ἀπὸ τοῦ καλέσαντος ὑμᾶς ἐν χάριτι Χριστοῦ εἰς ἕτερον εὐαγγέλιον, δὲν οὐκ ἔστιν ἄλλο· εἰ μὴ τινές εἰσιν οἱ ταρασσόντες ὑμᾶς καὶ θέλοντες μεταστρέψαι τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡμεῖς ἡ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσται ὑμῖν παρ' δὲν ἐπηγγελισάμεθα ὑμῖν, ἀνάθεμα ἔστω».

14. C. H. DODD, *The Apostolic Preaching*, σελ. 76-77.

νικοῦ μηνύματος, ὅτι «ὁ αἰώνιος Θεὸς ἀποκαλύπτεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ»¹⁵. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσῃ εἰς ὅλην αὐτῆς τὴν ἐγκυρότητα. Οὕτως ἡ ἔλευσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ἔργον Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ θάνατος καὶ ἡ ἀνάστασις Του, θεωροῦνται ὡς γεγονότα ἐν τοῖς ὁποίοις ὑπάρχει θαυμασὴ ἐνότῃς καὶ ἀπόλυτος αὐτο-ἀποκάλυψις τοῦ Θεοῦ¹⁶. Διὰ τὸν Dodd ἡ ἔλευσις καὶ μόνον τοῦ Χριστοῦ ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὸ πρόβλημα τῆς ἐσχατολογίας. Εἶναι τὸ γεγονὸς πληρώσεως τῶν ἐσχατῶν. Ἀποτέλεσμα τῆς ἐλεύσεως αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἀληθείας εἰς πλήρη μορφήν. Ὁ νέος Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ ἐνοῦται μετὰ τοῦ Μεσσίου. Ἀποκαλύπτεται ὁ ἀληθὴς Θεὸς καὶ ἄρχεται ἡ πραγματοποίησις τῆς νέας διαθήκης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Ὁ Ἰησοῦς ἐφανερῶθη ὡς ὁ προωρισμένος Μεσσίας. Πάντα τὰ ἔργα Αὐτοῦ, καθὼς καὶ οἱ λόγοι, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπὶ γῆς ἀποστολῆς Του, εἶχον ὡς σκοπὸν νὰ ἐδραιώσουν τὴν συγγένειαν αὐτὴν τῶν πιστῶν ἀκολούθων μετὰ τοῦ προσώπου Του, ὡς Μεσσίου. Οὕτω τὸ «τέλος», τὸ καθωρισμένον νὰ εἶναι ὑπὸ τὴν κυριότητα τοῦ Θεοῦ, ἀποκαλύπτεται ἐντὸς τῆς ἱστορίας.

Ὁ Χριστιανισμὸς, ἐπομένως, δὲν εἶναι ἀσήμαντόν τι γεγονὸς ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἀλλὰ πραγματικότης, ἡ ὁποία «ἐκλέγει ἕν εἰδικὸν ἐπεισόδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ διακηρύσσει ὅτι κατέχει μίαν ἀπόλυτον καὶ τελικὴν ἰδιότητα, εἰς διάκρισιν παντὸς ἐτέρου συμβάντος»¹⁷. Ἡ ἱστορία διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ λαμβάνει μοναδικὴν ἀξίαν. Δὲν εἶναι πλέον ἀπλῆ παροδικότης ὁ Χριστιανισμὸς, ἀλλὰ τὸ πλήρωμα τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ χρόνου. Ἡ νέα ἐποχὴ, «ἡ χριστιανικὴ ἐποχὴ», ὡς τὴν ἀποκαλοῦμεν, σημειοῖ μίαν βιαίαν διάσπασιν τῆς ἱστορικῆς συνεχείας, διότι φέρει τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ ἴσταται διαφόρως πλέον πρὸ τῶν ἱστορικῶν ἐπιταγῶν¹⁸.

Ἡ ἀναμφισβήτητος αὐτῇ ἀλήθεια τονίζεται ἰδιαιτέρως ὑπὸ τῶν συγγραφέων τῆς Κ. Διαθήκης. Ἐν αὐτοῖς φαίνεται σαφῶς, ὅτι «ἡ ἱστορία εἶναι πλέον διάφορος τῆς πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ»¹⁹, καθ' ὅσον δι' αὐτῆς εὕρισκόμεθα ὅπωςδὴποτε πρὸ τοῦ γεγονότος τῆς ἐκπληρώσεως τῶν «ἐσχατῶν». Ἡ προσδοκία ἦτο τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς Π. Διαθήκης, ἐνῶ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ ἔχομεν ἀντιθέτως τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προσδοκωμένου γεγονότος. Διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ θανάτου καὶ τῆς Ἀναστάσεώς Του αἱ προφητεῖαι ἐξεπληρώθησαν καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπεκαλύφθη ἐν τῇ ἱστορίᾳ²⁰. Ἡ ἐσχατολογία εἶναι πλέον μία «πραγματοποιηθεῖσα ἐσχατολογία» («realized eschatology») καὶ συγκεντρώνει ἐν ἑαυτῇ πάσας τὰς

15. C. H. DODD, *History and the Gospel*, σελ. 23.

16. C. H. DODD, *The Apostolic Preaching*, σελ. 87 κ. ἐξ.

17. C. H. DODD, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 88.

18. C. H. DODD, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 88.

19. C. H. DODD, *Αὐτόθι*.

20. C. H. DODD, *History and the Gospel*, σελ. 35.

ἐν τῷ παρόντι προσδοκίας, ἀδιαφοροῦσα ἢ καλύτερον ἀποκλείουσα πᾶσαν μελλοντικὴν ἢ ἀπραγματοποίητον ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν²¹, διότι ἡ παραδοσιακὴ ἀντίληψις τῆς ἐσχατολογίας μὲ τὰς ἀπραγματοποιήτους ὑποσχέσεις θέτει μᾶλλον ἢ ἐπιλύει, κατὰ τὸν Dodd, τὰ σχετικὰ προβλήματα τῆς ἐσχατολογίας.

Οὕτως, ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις αὐτάς, δὲν ἐκπλήσσει τὸ γεγονός τῆς ἐντόνου ἀντιπαθείας τοῦ Dodd πρὸς πᾶν μελλοντικὸν καὶ ἀποκαλυπτικὸν στοιχεῖον τῆς παραδοσιακῆς ἐσχατολογίας²². Ἡ ἀντιπάθεια αὐτῆ εἶναι ἔντονον χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῆς «Realized Eschatology». Δὲν δύναται νὰ παραδεχθῆ ὅτι εἶναι ἐφικτὸν νὰ ὑπάρξῃ, εἰς ἐποχὴν ἐγκαινιασθεῖσαν διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἔντονος ἐκεῖνος δυαλισμὸς τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἐσχατολογίας. Διότι ἡ ἀποκαλυπτικὴ, κατὰ τὸν Dodd, συνεπάγεται «ἓνα βέβαιον καὶ τραχὺν δυαλισμὸν, τὸν δυαλισμὸν «τῶν πραγμάτων τοῦ Κυρίου» καὶ «τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου», τοῦ «αἰῶνος τούτου» καὶ τοῦ «μέλλοντος αἰῶνος», «τῶν ἐκλεκτῶν» καὶ τῶν «μὴ ἐκλεκτῶν», τῆς «αὐτρωμένης ἀνθρωπότητος» καὶ «παντὸς τοῦ λοιποῦ σύμπαντος»²³. Καὶ διότι πιστεύει ὅτι ἡ ἀποκαλυπτικὴ ἐσχατολογία οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸ παρόν, καθ' ὅσον, ὡς λέγει, «ἡ ἰσχυρὰ χεὶρ τοῦ Κυρίου ἐφάνη ἐπὶ γεγονότων τοῦ ἀπομεμακρυσμένου παρελθόντος καὶ θὰ φανῆ καὶ πάλιν ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ἐν τῷ παρόντι ἐπισκιάζεται αὕτη ὑπὸ τῆς δυνάμεως τοῦ κακοῦ»²⁴.

Ὁ C. H. Dodd ἀνακαλύπτει, ὡς ἰσχυρίζεται ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, ἰσχυρὸν ἐπηρεασμὸν τῆς χριστιανικῆς ἐσχατολογίας ὑπὸ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀποκαλυπτικῆς τοιαύτης καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὅλη προσπάθειά του, ἀφορᾷ εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐκ τῶν βεβαίων, ὡς διατείνεται, παρεμβολῶν τῶν ἀποκαλυπτικῶν ἰδεῶν. Δίδει δέ, διὰ τοῦτο, ἰδιαιτέραν ἔμφασιν εἰς τὸ γεγονός τῆς ἀναζωογονήσεως καὶ ἐπαναπαρουσιάσεως τοῦ ἀποκαλυπτικοῦ

21. Τὰς μόνας προσδοκίας, τὰς ὁποίας ἀναγνωρίζει ὁ C. H. Dodd (The Parables of the Kingdom, κεφ. 3ον, σελ. 81 κ. ἐξ.) εἰς τὸν ἔρχομον θάνατον Αὐτοῦ (πρβλ. Μάρκ. 10,31-45· Λουκ. 9,51-62· 13,22· 14,25-33· Μάρκ. 8,34· Ματθ. 16,24· Λουκ. 9,23· Ματθ. 10,38· Λουκ. 14,27), β) εἰς τὴν ἐπιειμένην συμφορὰν διὰ τοὺς Ἰουδαίους (πρβλ. Μάρκ. 14,58· Ἰωάν. 2,19· Μάρκ. 13,2· Ματθ. 23,37-38· Λουκ. 13,34-35· Λουκ. 19,43-44· 21,20· Μάρκ. 13,14-20· Λουκ. 13,1-5) καὶ γ) εἰς τὴν ἐπιβίωσιν πάντων μετὰ τὸν θάνατον καὶ εἰς τὸν τελικὸν θρίαμβον τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Ματθ. 11,23· Λουκ. 10, 13-14· Ματθ. 10,13· Λουκ. 10,12· Ματθ. 12,41-42· Λουκ. 11,31-32), ἀπορρέπτων οὐσιαστικῶς ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ σχεδὸν πᾶν μελλοντικὸν ἐσχατολογικὸν στοιχεῖον (A. L. MOORE, The Parousia in New Testament, σελ. 49).

22. N. Q. HAMILTON, The Holy Spirit and Eschatology in Paul, σελ. 55, 56.

23. C. H. DODD, New Testament Studies, ἰδιαιτέρως τὸ κεφ. 2ον, The Mind of Paul, σελ. 126 κ. ἐξ.

24. C. H. DODD, The Apostolic Preaching, σελ. 80.

ιδεαλισμοῦ, τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐσχατολογίας, κατὰ τοὺς χρόνους τῆς καινοδιαθηκικῆς περιόδου, ὅτε ὁ Χριστιανισμὸς εὐρέθη εἰς ἄμεσον κίνδυνον ἐπανόδου αὐτοῦ (ἀπίσω εἰς τὰς ἀρχὰς καὶ θέσεις τῶν πρώτων ἀποκαλυπτικῶν)²⁵. Ἀλλὰ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ἐμφάνισεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῆς εἰσόδου ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῶν Εὐαγγελίων, ὁ ἀποκαλυπτικὸς οὗτος ιδεαλισμὸς, μὲ τὰς ἐντόνους μελλοντικὰς προσδοκίας, οὐδεμίαν πλέον θέσιν ἔχει καὶ δὲν δύναται νὰ νοηθῇ προσδοκία καὶ ἐτέρας ἐλεύσεως Αὐτοῦ, ἐπαναλαμβάνει διὰ πολλοστὴν φορὰν ὁ Dodd, «μετὰ» τὴν ἔλευσιν Του ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ καὶ τῇ Ἱερουσαλήμ. Δὲν εἶναι ἐπιτρεπτόν ν' ἀναμένωμεν μίαν νέαν ἔλευσιν ἐν τῷ ἐγγύς ἢ τῷ ἀπωτέρω μέλλοντι, διότι «δὲν ὑπάρχει τὸ πρὶν καὶ τὸ μετὰ ἐντὸς τῆς αἰωνίου βουλής»²⁶.

Πᾶσα πρόρρησις ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ μελλοντικῆς («ἐπιστροφῆς») τοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὴν θεωρίαν τῆς ἡδὴ «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», ἀλλὰ εἰς τὴν πρώτην Ἑκκλησίαν, ἣ ὁποία διὰ μιᾶς «ἀξέστου ἐσχατολογικοποιήσεως» τῶν πάντων προσήρμοσε τὴν διδασκαλίαν Αὐτοῦ πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀποκαλυπτικῆς²⁷. Ὅθεν, ἡ ἰδέα περὶ δευτέρας ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὸν Dodd, εἶναι μυθολογικοῦ χαρακτῆρος, καθ' ὅσον αἱ εἰς τὴν δευτέραν ἔλευσιν ἀναφοραὶ τῆς Κ. Διαθήκης ἀρχικῶς δὲν εἶχον οὐδόλως τὴν σημασίαν ταύτην, ἀλλὰ μεταγενεστέρως προσηρμώσθησαν καταλλήλως πρὸς τὰς ὑπαρχούσας ἐσχατολογικὰς ἀντιλήψεις²⁸.

Ἐν ἄλλαις λέξεσι, διὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς προσπαθείας τῆς «Realized Eschatology», ὁ Dodd ἀποκλείει τὸ προφανὲς μελλοντικὸν στοιχεῖον ἐκ τῆς πηγῆς τῶν λογίων τοῦ Ἰησοῦ²⁹. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς διεκλήρυξε σαφῶς, καὶ πάλιν κατὰ τὸν Dodd, εἶναι ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἡδὴ ἔχει ἔλθει³⁰. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μία παρούσα («κρίσις»), ἐν γεγονὸς τῆς παρουσίας στιγμῆς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡδὴ ἔχει συμβῆ ἑκεῖνο τὸ ὁποῖον προσεδοκᾶτο

25. C. H. DODD, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 40.

26. C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, σελ. 108.

27. C. K. BARRETT, *New Testament Eschatology*, ἐν S. J. Th., 6 (1953), σελ. 154.

28. Πρβλ. T. F. GLASSON, *The Second Advent*, London 1945, ὅστις ἰσχυρίζεται ὅτι οὐδέποτε ὁ Ἰησοῦς ὁμίλησε περὶ δευτέρας Αὐτοῦ ἐλεύσεως.

29. G. LUNDSTRÖM, *The Kingdom of God*, σελ. 117· πρβλ. T. F. GLASSON, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 45, σμμ. 124.

30. «Σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητα» χωρία, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῦται ἡ ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῇ ἀποστολῇ τοῦ Ἰησοῦ ἐλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσάγονται ὑπὸ τοῦ D o d d τὰ ἀκόλουθα: Ματθ. 12,28· Λουκ. 11,20· Μάρκ. 1,14-15· Λουκ. 10,23-24· Ματθ. 13,16-17· Λουκ. 11,32· Ματθ. 12,41-42· Ματθ. 11,1-11· Λουκ. 7, 18-30· Ματθ. 11,12· Λουκ. 16,16, δι' ὧν φανεροῦται ὅτι ἐνεργὸς διαμάχη διηνοίχθη μεταξὺ τῆς θείας δυνάμεως καὶ τοῦ κακοῦ»

νά συμβῆ³¹. Ἡ «κρίσις» αὕτη, ἡ ὁποία ἤρχισε διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ, εἶναι ἡ ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ³².

Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὡς σαφῶς καταφαίνεται ἐν τῇ «πραγματοποιηθείσῃ ἐσχατολογίᾳ», εἶναι μία «ἄχρονος πραγματικότης»³³· εἶναι τὸ αἰώνιον, τὸ ὁποῖον ἐφανερῶθη ἐν χρόνῳ, διότι τὸ «ἀδιανόητον» ἐπραγματοποιήθη καὶ ἡ ἱστορία ἐγένετο φορεὺς τοῦ Αἰωνίου³⁴. Οὕτω τὸ Ἐπίλυτον ἐνεδύθη σάρκα καὶ αἷμα καὶ τὸ «τελικόν», τὸ Ἵπερφυσικόν, εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Καὶ καθ' ὅσον ἡ ἱστορία δύναται νὰ περιέχῃ τὴν ἄχρονον αὐτὴν πραγματικότητα, ἡ ὁποία καλεῖται «βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ἢ «ἡμέρα Υἱοῦ τοῦ Ἄνθρώπου», ἡ πραγματικότης αὕτη εἶναι παρούσα ἐν τῇ ἱστορικῇ κρίσει καὶ ἔρχεται μετὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐνταῦθα μία συνάντησις λαμβάνει χώραν μετὰ τοῦ Αἰωνίου καὶ τῆς Ἱστορίας, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ἰησοῦ εἶναι ἀμφοτέρω ἱστορία, καὶ αὕτη εἶναι ἡ ἀποφασιστικὴ στιγμή καὶ ἐν ταύτῃ γεγονὸς αἰώνιον³⁵.

Αἱ φιλοσοφικαὶ προϋποθέσεις τῶν θέσεων αὐτῶν τοῦ Dodd παρουσιάζονται κατὰ τὸν καλῦτερον τρόπον εἰς τὸ σχετικόν μὲ τὴν ἱστορίαν ἔργον τοῦ *History and the Gospel*. Ἡ ἱστορία ἐμφανίζεται ἐνταῦθα ὡς ὁ ἀτελής καὶ ἡμιτελής ἀγὼν τοῦ ἐν χρόνῳ καὶ χώρῳ παρόντος κόσμου ἐναντι τῆς ἀπολύτου τελειότητος τῆς αἰωνιότητος τοῦ μέλλοντος. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἀπόλυτον τὸ ὁποῖον εἰσῆλθεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, δημιουργεῖ διεργασίας ἐν αὐτῇ καὶ τὴν διευθύνει πρὸς τὸ τέλος, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ ταυτίζεται μὲ τὴν ἱστορίαν. Ἡ ἐσχατολογία ἐν τούτοις εὐρίσκει ἔκφρασιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅχι ὡς ἐν μελλοντικόν («τέλος»), τὸ ὁποῖον ἀναμένει τις ἢ πρὸς τὸ ὁποῖον κινεῖται ἡ ἱστορία, ἀλλ' ὡς συνεχῶς ἐνεργούμενον ἐντὸς τοῦ σκοποῦ τοῦ Θεοῦ διὰ τὸ παρόν. Ἡ ἐν χρόνῳ πρώτη ἔλευσις τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὸ ἔργον, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν Αὐτοῦ, εἶναι τὸ («τέλος»), τὸ ὁποῖον ἐφοδιάζει μὲ συγκεκριμένον σκοπὸν ὄλην τὴν ἀκόλουθον ἱστορίαν. Διὰ τοῦτο μία ἄλλη ἔλευσις καὶ ἐν ἄλλο μελ-

31. C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, σελ. 178.

32. Καὶ ἐν ταῖς παραβολαῖς τῆς Κρίσεως (Ματθ. 24,45-51 καὶ Λουκ. 12,42-46· Μάρκ. 13,32-37 καὶ Ματθ. 24,36-44· Ματθ. 24,43-44 καὶ Λουκ. 12,39-40· Ματθ. 25,1-12)· ἔθθα ἐμφανῶς ὑποδηλοῦται ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὠμίλησε περὶ περιόδου προσμονῆς ἀπὸ τῆς Ἀναστάσεως μέχρι τῆς ἐκ νέου Αὐτοῦ Παρουσίας, ὡς ἡρμήνευσεν ἡ Ἐκκλησία τὰς παραβολὰς αὐτὰς ἐκ τῶν ἀρχαιότατων χρόνων, ὁ D o d d διεῖδε στοιχεῖα «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὡς παρουσίας πραγματικότητος. Ὅμοιως ἐν Ματθ. 13,44-46· Λουκ. 14,28-33· Μάρκ. 2,18-19 καὶ Ματθ. 13,3-8, παρὰλλ.· Ματθ. 13,24-30· Ματθ. 13,31-33, παρὰλλ.· Ματθ. 13,47-50· Μάρκ. 4,26-29 (*The Parables of the Kingdom*, σελ. 154-174).

33. C. H. DODD, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 80.

34. C. H. DODD, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 197.

35. G. LUNDSTRÖM, *The Kingdom of God*, σελ. 121.

λοντικὸν «τέλος» δὲν δύνανται νὰ γίνουν κατανοητὰ καὶ ἀποδεκτά, καθ' ὅσον θεωροῦνται ἐντελῶς περιττά³⁶.

Ὁ C. H. Dodd, ἐκκινῶν ἐξ ἐντόνου φιλοσοφικοῦ ἰδεαλισμοῦ, ὡς βλέπομεν, μὲ σαφῆ ἴχνη ἐπιδράσεως ἐπ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Πλατωνισμοῦ, δέχεται τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ὡς τὸ αἰώνιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ³⁷. Ἡ ἐσχατολογία, οὕτως, ἐκφράζεται ἐντὸς τῆς ἱστορίας. Τὸ «ἐσχατον» ὡς τὸ αἰώνιον, λαμβάνει τὴν μορφήν μιᾶς ἤδη «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας». Ἡ μορφή αὐτὴ ἐσχατολογίας, κατὰ τὸν Dodd, εἶναι ἓν ζωντανὸν καὶ οὐσιαστικὸν στοιχεῖον καὶ ἐν τῷ ἀποστολικῷ κηρύγματι τῆς Κ. Διαθήκης. Παρουσιάζεται ἐπίσης ἐντόνως καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀπ. Παύλου³⁸, αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ὡς τὰ πρῶτα κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης, καὶ ἐν τοῖς κειμένοις τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἐνθα γίνεται ἡ ἐσκεμμένη μετάβασις ἐκ τοῦ «μελλοντικοῦ» στοιχείου τῆς ἐσχατολογίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας πρὸς τὴν «πραγματοποιηθεῖσαν ἐσχατολογίαν»³⁹. Γενικῆ εἶναι ἡ παραδοχὴ ὑπὸ πάντων τῶν συγγραφέων τῆς Κ. Διαθήκης, ὅτι «ὁ αἰὼν τοῦ μέλλοντος ἔχει ἔλθει». Πανταχοῦ κυριαρχεῖ, κατὰ τὸν Dodd, μία «πραγματοποιηθεῖσα ἐσχατολογία», ἡ ὁποία οὐχὶ μόνον ἐκφράζεται εἰς πάντα τὰ κείμενα τῆς Κ. Διαθήκης, ἀλλ' ἅπαντα τὰ ἐσχατολογικὰ γεγονότα ἐντὸς αὐτῆς λαμβάνουν μίαν τοιαύτην ἐρμηνευτικὴν, ἐσχατολογικὴν ἀναφοράν⁴⁰. Ἄπαντα δηλ. τὰ μελλοντικά, ἐσχατολογικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα

36. N. Q. HAMILTON, *The Last Things in the last decade*, in *Interpretation* 14 (2, 1960), σελ. 141.

37. Αἱ ἀπόψεις αὐταὶ τοῦ Dodd εἶναι σαφῶς μὴ βιβλικαὶ καὶ ἐντελῶς ξένα πρὸς τὸν παλαιστίνον Ἰουδαϊσμὸν τοῦ πρώτου αἰῶνος. Πρβλ. C. T. CRAIG, *Realized Eschatology*, ἐν J.B.L., 56 (1937), σελ. 22· F.V. FILSON, *κριτικὸν σημεῖωμα*, ἐν J. B. R. 7 (1939), σελ. 62· C. J. CADOUX, *The Historic Mission of Jesus*, σελ. 117· R. N. FLEW, *Jesus and His Church, A Study in the Idea of the Ecclesia in the New Testament*, London 1943², σελ. 33· R. H. FULLER, *The Mission and Achievement of Jesus*, σελ. 33. Ἀντίθετον γνώμην διετύπωσεν ὁ W. D. DAVIES (*Paul and Rabbinic Judaism*, 1948, σελ. 320), εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ C. H. DODD, συμφωνῶν μᾶλλον πρὸς τὴν ἀποψιν τοῦ διδασκάλου του (N. PERRIN, *The Kingdom of God*, σελ. 68).

38. C. H. DODD, *The Apostolic Preaching*, σελ. 65.

39. C. H. DODD, "Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 66: «Ὁ Εὐαγγελιστὴς (Ἰωάννης) ἐσκεμμένως ὑποτάσσει τὸ «μελλοντικὸν» στοιχεῖον ἐν τῇ ἐσχατολογίᾳ τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἐν τῇ «πραγματοποιηθείσῃ ἐσχατολογίᾳ», ἥτις ἦτο ἐξ ἀρχῆς ὁ χαρακτηριστικὸς καὶ διαμορφωτικὸς παράγων τοῦ κηρύγματος». Ἐπὶ δὲ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Ἰησοῦ «ἐρχομαι πρὸς ὑμᾶς», ὁ Dodd λέγει, ὅτι «ἔχει γίνει σαφές ὅτι ἡ ὑπόσχεσις αὐτὴ περὶ μιᾶς δευτέρας ἐλεύσεως ἐπραγματοποιήθη ἐν τῇ Παρουσίᾳ τοῦ Παρακλήτου, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας (Ἰωάν. 14, 16-19 καὶ 16, 12-16)».

40. Ἐπὶ τῶν ἐκφράσεων «ἐφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Ματθ. 12, 28· Λουκ. 11, 20) καὶ «πεπλήρωται ὁ καιρὸς καὶ ἤγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Μαρκ. 1, 15), ὁ Dodd σημειοῖ, ὅτι διὰ τῶν ὅρων «ἐφθασεν» καὶ «ἤγγικεν» ἐκφράζεται κατὰ τὸν ἀπλὸν ἔντονον καὶ πειστικὸν τρόπον τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔχει πράγματι ἔλθει καὶ ὅτι «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι γεγονὸς παρούσης ἐμπειρίας... Ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ἡ «ἐσχα-

ἐκφράζονται ὡς ἐλπίδες — περὶ τῶν ἐσχάτων, περὶ τῆς ὀλοκληρώσεως τῆς ἀπολυτρώσεως, περὶ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος—πάντα ταῦτα εἶναι ἤδη παρόντα, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐπραγματοποιήθη ἡ ἔνσαρκος ἔλευσις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἱστορίᾳ. Ἐπομένως διὰ τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» διακηρύσσεται ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ «ἔχει ἔλθει» καὶ ὅτι ἔχει πραγματοποιηθῆ τὸ ἀποφασιστικὸν γεγονός τῶν ἐσχάτων κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ἔνσαρκώσεως⁴¹.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω σαφῶς καταφαίνεται ὅτι ὁ C. H. Dodd τονίζει ἰδιαιτέρως τὴν παροῦσαν πραγματικότητα τοῦ Ἐσχάτου, ἐξ ἀντιδράσεως κατ' ἀρχὴν πρὸς τὰς θεωρίας τῆς ἐξελιξέως τοῦ προηγουμένου αἰῶνος, κατὰ τρόπον ἀπόλυτον καὶ ἀποκλειστικόν, ἵνα ἀποτρέψῃ πᾶσαν ἐτέραν ἐρμηνείαν⁴². Ἐκ τῆς διαμάχης ταύτης πρὸς τὰς ἐξελικτικὰς τάσεις τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος⁴³, ἡ θεωρία τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» παρουσιάσθη ὡς κριτικὴ καὶ ἀκραιφνῶς ἀντίθετος τάσις πρὸς τὴν τῆς «μελλοντικῆς ἐσχατολογίας», ἀπορρίπτουσα αὐτὴν ὡς «γλωσσικὸν κατάλοιπον» τῶν ἐξελικτικῶν θεωριῶν⁴⁴. Εἶναι αὐτονόητον, ἐπομένως, ὅτι ὑπὸ τὴν πῆσιν τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» («Realized Eschatology») τοῦ C. H. Dodd, ἡ «μελλοντικὴ ἐσχατολογία» («Futuristic Eschatology») τοῦ A. Schweitzer

τολογικῆ) βασιλεία τοῦ Θεοῦ κηρύσσεται ὡς γεγονός τοῦ παρόντος». Ἐπομένως, ἀμφότεραι, αἱ ἐκφράσεις «ὕπαινίσσονται τὴν «ἔλευσιν» τῆς βασιλείας... καὶ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὰς μεταφράσωμεν: ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἔχει ἔλθει» (The Parables of the Kingdom, ἐκδ. Fontana Books, 1963, σελ. 36, 37 καὶ σημ. 15,16· Πρβλ. τοῦ α ὕ τ ο ὕ, The Kingdom of God has come, ἐν E. T. 48, No. 3, σελ. 138-141). Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκφράσεων τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ἐν Μάρκ. 9,1 («οἱ εἰσὶν τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων ὅτινες οὐ μὴ γεύσονται θανάτου ἕως ἂν ἴδωσιν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει»), ἐνθα ἀσφαλῶς ὑποδηλοῦται ἡ ἐν τῷ μέλλοντι — ἔστω ἐν τῷ ἐπικειμένῳ μέλλοντι — ἔλευσις τῆς βασιλείας, ὁ D o d d δίδει τὴν ἐρμηνείαν τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» («Realized Eschatology»), ἥτοι περὶ τῆς ἤδη ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ «ἐν δυνάμει»· τὸ μελλοντικὸν στοιχεῖον ἐγκρίεται οὐχὶ ἐν τῷ γεγονότι τῆς βασιλείας, ἀλλὰ ἐν τῇ ἀναγνώσει τῆς πραγματικότητος ταύτης ὑπὸ «τῶν ὧδε ἐστηκότων» ἀκροατῶν τοῦ Ἰησοῦ (The Parables of the Kingdom, 1935, σελ. 54). Πρβλ. N. PERRIN, The Kingdom of God, σελ. 61, σημ. 3, ἐνθα σημειοῦται ἡ προσπάθεια μετριάσεως τῆς ἐρμηνείας ταύτης, ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ D o d d (The Coming of Christ, σελ. 13 κ. ἐξ.), ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν J. Y. C a m p b e l l (The Kingdom of God Has Come, ἐν E. T., 48 (1936-37), σελ. 91-94) καὶ J. M. C r e e d (ἐν E. T., 48, 1936-7, σελ. 184 ἐξ.).

41. R. H. FULLER, The Mission and Achievement of Jesus, σελ. 48,

42. Πρβλ. W. A. WHITEHOUSE, The Modern Discussion of Eschatology, σελ. 76.

43. Ὑπὸ τὴν πῆσιν τοῦ ἐξελικτικοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς καθόλου ἐγκοσμίου σκέψεως τοῦ παρόντος αἰῶνος, φαίνεται, ὅτι διευπλώθησαν καὶ αἱ ἀπόψεις τῶν T. F. G l a s s o n (The Second Advent, σελ. 232 κ. ἐξ.) καὶ J. A. T. R o b i n s o n (In the End God, σελ. 17-24), οἱ ὅποιοι ἠκολούθησαν τὴν παράδοσιν τοῦ C. H. D o d d.

44. Πρβλ. G. R. BEASLEY—MURRAY, A Century of Eschatological Discussion, σελ. 315.

ὑπεχώρησεν ἀρκούντως ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἐξελίξει τῆς συζητήσεως περὶ τὸ ἐσχατολογικὸν θέμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν ἄποψιν τοῦ Dodd τὰ σημαντικώτερα γεγονότα τῶν ἐσχάτων χρόνων καὶ τῆς ἐσχατολογίας ἐξεπληρώθησαν εἰς τὴν ζωὴν, τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ θεωρία αὕτη λαμβάνει συγχρόνως καὶ τὰς μελλοντικὰς ἐξελίξεις τῆς ἐσχατολογίας καὶ τὰς τοποθετεῖ εἰς πορείαν ἐκπληρώσεως ἐν τῷ παρόντι. Εἶναι μίᾳ ἐσχατολογικῇ θεωρίᾳ, ἡ ὁποία τονίζει κατὰ κόρον τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρόν.

Τὸ ἐν τῷ προσώπῳ, ὅμως, τοῦ Χριστοῦ πραγματοποιηθὲν γεγονός τῶν ἐσχάτων χρόνων μεταφέρει, ἔκτοτε, εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς τῆς ἱστορίας ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ κηρύγματός της καὶ τῆς εὐχαριστιακῆς της λειτουργίας, καὶ προσκαλεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς προσωπικὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἤδη συντελεσθέντος γεγονότος ἐλευσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ ταπεινῇ μορφῇ καὶ ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ δόξῃ Αὐτοῦ. Ἡ θέσις αὕτη τοῦ Dodd, περὶ τῆς συντελεσθείσης ἐσχατολογίας ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, φέρει τὴν δυτικὴν θεολογίαν ἐγγύτερον εἰς ἡμᾶς, ὡς προσεγγίζουσιν σαφῶς εἰς τὴν ἀνατολικὴν λειτουργικὴν μας παράδοσιν.

Κατὰ τὴν ἄποψιν ὅμως τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», ἐπὶ πλεόν, ἡ παρούσα καὶ ἡ τελικὴ κρίσις οἰκοδομοῦν τὸν «ὀλιγώτερον ἀνεπαρκῆ μῦθον τοῦ τέλους τῆς ἱστορίας», διότι, ἐνῶ ὁ Ἰησοῦς ἐκήρυξεν ὁ ἴδιος μίαν ἐσχατολογίαν ἣδη πραγματοποιηθεῖσαν, ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ χρόνου εἰς τὴν αἰωνιότητα δὲν ἦτο τόσον φυσικὴ διὰ τοὺς ὀπαδοὺς Αὐτοῦ, ὅσον ἦτο διὰ τὸν ἴδιον τὸν Διδάσκαλον. Καὶ ἐπειδὴ οἱ σύγχρονοι ὀπαδοὶ τοῦ Ἰησοῦ δὲν κατενόησαν ἐπαρκῶς τὸ ἐσχατολογικὸν μήνυμα Αὐτοῦ καὶ ἔβλεπον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἔλλιπῆ ἐν τῷ παρόντι, μετετόπισαν, ὡς ἦτο φυσικόν, τὸν χρόνον τῆς πλήρους πραγματοποιήσεως αὐτῆς ἐν τῷ μέλλοντι. Οὕτω πως παρατηρεῖται ἡ ὑπαρξίς μελλοντικῶν στοιχείων ἐν τοῖς κειμένοις τῆς Κ. Διαθήκης⁴⁵.

Ἄν καὶ ὑπάρχουν πολλαὶ οὐσιώδεις πλευραὶ τῶν συμπερασμάτων μὲ τὰς ὁποίας κατέληξε τὴν θεωρίαν τῆς «realized» ἐσχατολογίας τοῦ ὁ Dodd, πρέπει πάντα νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν, ὅτι τὸ βασικώτερον στοιχεῖον αὐτῆς τῆς θεωρίας εἶναι ἡ ἐμμονὴ τοῦ εἰσηγητοῦ της ἐπὶ τοῦ σημείου τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἰησοῦ ὅτι ὁ ἴδιος ἦτο ἡ ἐνεργοποίησις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι ἐν τῷ προσώπῳ καὶ τῷ ἔργῳ τοῦ Ἰησοῦ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ («ἐλήλυθεν»), ὡς συμπεραίνει ἐμφαντικῶς ἡ «πραγματοποιηθεῖσα» ἐσχατολογία.

Ἡ μονόπλευρος ὅμως καὶ πάλιν ἀντιμετώπισις τοῦ θέματος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἀπορρίψεως παντὸς μελλοντικοῦ της στοιχείου, τονίζει μόνον τὴν ἱστορικὴν ἐν χρόνῳ πραγματικότητα αὐτῆς, ἀπογυμνοῦσα ταύ-

45. Πρβλ. D. M. STANLEY, *New Testament Eschatology*, ἐν *The Jerome Biblical Commentary*, Vol. II, London 1968, σελ. 778.

την πάσης έσχατολογικῆς διαστάσεως. Οὕτω καὶ ἡ θεολογία τοῦ Dodd παραπαίει⁴⁶. Ἐκινήθη δὲ ἀργότερον στενωῶς ἐντὸς τῶν ὁρίων μόνον τῆς ἱστορικῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἀγγλοσαξονικῆς θεολογίας περὶ Ἐνσαρκώσεως⁴⁷. Καὶ τὸ σπουδαιότερον, ἐν προκειμένῳ, εἶναι ὅτι ὁ Dodd παρουσίασε τὰς ἀπόψεις του οὐχὶ ὡς ἐρμηνευτικὴν ἀπλῶς προσπάθειάν του πρὸς κατανόησιν τῶν περὶ ἔσχατων ἀντιλήψεων τῆς Κ. Διαθήκης, ἀλλὰ ὡς ἐκπροσωπούσας τὰς ἐσχατολογικὰς ἀπόψεις τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ⁴⁸. Καὶ ἐνῶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς «μελλοντικῆς ἐσχατολογίας» ὁ A. Schweitzer κατέληξεν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἔσφαλεν ἐν τῇ προσδοκίᾳ τῆς ἐν τῷ παρόντι πραγματώσεως τῆς Ἐλευσεως ἢ τῆς Παρουσίας, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἤδη «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» ὁ C. H. Dodd συνεπέρανεν ὅτι καὶ ἡ πρώτη Ἐκκλησία, μὲ τὴν σειράν της, ἔσφαλεν ἐν τῇ ἐσχατολογικῇ ἐλπίδι μιᾶς νέας μελλοντικῆς ἐκπληρώσεως!

Τὸ ἔργον τοῦ C. H. Dodd, ἐνισχυμένον διὰ τῶν ἐρμηνευτικῶν προσπαθειῶν καὶ ἐτέρων ἐρευνητῶν, ἐθεωρήθη ὑπὸ πολλῶν, ὡς ἡ πλέον ἀνανεωτικὴ προσπάθεια ἐν τῇ θεολογίᾳ τῶν τελευταίων δεκαετιῶν καὶ ἰδιαίτερος ὡς ἡ οὐσιαστικωτέρα ἀνανεωτικὴ ἀφετηρία διὰ μίαν θεολογίαν τῶν Ἐσχατων καὶ τοῦ Ἀποστολικοῦ Κηρύγματος, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν καινοδιαθηκικῶν δεδομένων.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τοὺς θαυμαστάς του, πλεῖστοι ὅσοι ἐπέκρινον αὐστηρῶς τὸν Dodd⁴⁹. Οὐδεὶς ἀσφαλῶς ἀμφισβητεῖ τὴν σπουδαιότητα καὶ τὴν σημαντικότητα τῆς θεολογικῆς του προσφορᾶς εἰς τὸν σύγχρονον ἐσχατολογικὸν διάλογον. Τὰ προβλήματα ὅμως, τὰ ὁποῖα προέκυψαν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῶν ἐσχατολογικῶν θέσεων τῆς Κ. Διαθήκης, ὑπὸ τοῦ Dodd, εἶναι μέγιστα. Καὶ αὐτὸς ὁ Dodd, μάλιστα, μετὰ παρέλευσιν δεκαπενταετίας ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς θεωρίας τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» καὶ ὑπὸ τὴν συνεχῆ κριτικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία προεκλήθη ἐξ αὐτῆς, ἤρχισε νὰ αἰσθάνεται τὴν πίεσιν τῶν προβλημάτων, τῶν δημιουργηθέντων ὑπὸ τῆς ἐρμηνευτικῆς αὐτοῦ σχολῆς, καὶ νὰ βλέπῃ σαφέστερον τὸ ἀδιέξοδον, εἰς τὸ ὁποῖον ἦτο δυνατόν νὰ ὀδηγήσῃ τὴν θεολογίαν. Ὡς ἐκ τούτου ἤρχισε νὰ κατανοῇ πλέον ὅτι, διὰ τὴν ὀρθὴν ἐρμηνείαν τῶν ἐσχατολογικῶν ἀπόψεων τῆς Κ. Διαθήκης, δὲν ἐπῆρκει ἡ θεωρία του.

Διεπιστάθη δὲ ἡ ἀποψις ἐκ τούτου, ὅτι ὁ Dodd μετὰ τὴν κριτικὴν ἢ ὁποῖα τοῦ ἠσκήθη ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς ἀναζήτησιν συμβιβαστικῆς λύσεως μεταξὺ τῆς «futuristic» καὶ τῆς «realized» ἐσχατολογικῆς τάσεως καὶ ὅτι

46. Πρβλ. A. E. J. RAWLINSON, *Christ in the Gospels*, London 1944, σελ. 49.

47. Πρβλ. G. LUNDSTRÖM, *The Kingdom of God*, σελ. 121.

48. Πρβλ. N. Q. HAMILTON, *The Holy Spirit and Eschatology in Paul*, σελ. 54.

49. Ὡς παράδειγμα δύναται ν' ἀναφερθῇ ὁ R. H. Fuller (*The Mission and Achievement of Jesus*, London 1954), ὅστις ἀσκεῖ βιαίαν κατὰ τοῦ Dodd κριτικὴν, ἐνθα ὁ ἀναγνώστης εὐρίσκει καὶ σχετικὴν βιβλιογραφίαν.

προσεχώρησε πρὸς τὴν διατύπωσιν τῆς «sich realisierende Eschatologie»⁵⁰. Ἡ ἄποψις ὅμως αὐτῆ, φαίνεται, τελικῶς ἀβάσιμος, διότι ὁ Dodd, ὡς παρουσιάζεται εἰς ἓν ἐκ τῶν τελευταίων ἔργων του, ἐμμένει εἰς τὰς προηγουμένας θέσεις του, ἔστω καὶ ἂν δὲν χρησιμοποίησιν τὸν προσφιλῆ του ὄρον «realized» ἐσχατολογία⁵¹. Ὑπὸ τὸ φῶς τῶν γνωστῶν του τοποθετήσεων καὶ πάλιν ὁ Dodd ἐρμηνεύει ἅπαντα τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τῶν πηγῶν στοιχειῶς. Οὕτως, ὅπου αἱ πηγαὶ παρουσιάζουν τὸν Ἰησοῦν νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ μέλλοντος, περὶ ἀποκαλυπτικῆς βασιλείας κ.τ.δ., ἡ σημασία τῆς ἀποκαλυπτικῆς αὐτῆς γλώσσης τῶν λογίων τοῦ Ἰησοῦ κατενοήθη καὶ πάλιν ὡς πρότερον ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη πραγματοποιηθείσης βασιλείας. Διὰ τὸν Dodd, τελικῶς, ὁ Ἰησοῦς εἰς ἐκάστην περίπτωσιν ὠμίλει πάντα περὶ τῆς πραγματοποιήσεως τῆς ἐσχατολογικῆς βασιλείας καὶ μόνον ἢ ἀρχικῆ Ἐκκλησία ἦτο ἐκεῖνη ἢ ὅποια ἐπέστρεψε καὶ πάλιν εἰς τὴν κατὰ κυριολεξίαν χρῆσιν τῆς ἀποκαλυπτικῆς γλώσσης καὶ εἰσήγαγεν ἐκ νέου τὰς παλαιὰς ἀποκαλυπτικὰς ἐκφράσεις περὶ μιᾶς βασιλείας τοῦ «τέλους», σχετιζομένην ὅχι μὲ τὸ παρὸν ἀλλὰ μὲ τὴν «δευτέραν ἔλευσιν» τοῦ Ἰησοῦ καὶ μὲ τὸ «τέλος» τοῦ χρόνου⁵².

Ὡς γνωστὸν ὁ Dodd ἐξήγαγε τὰ ἐπίμαχα συμπεράσματά του ἐκ τῆς ἐιδικῆς αὐτοῦ μελέτης ἐπὶ τῶν παραβολῶν τοῦ Κυρίου περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ⁵³. Ἀναμφιβόλως, ἐνταῦθα, εὐρίσκεται ἡ οὐσία τῆς ἐρμηνευτικῆς του

50. C. H. DODD, Interpretation of the Fourth Gospel, σελ. 447, σημ. 1.

51. C. H. DODD, The Founder of Christianity, N. York 1970.

52. Γνωστὴ εἶναι ἡ ἀπόρριψις παντὸς μελλοντικοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου ὑπὸ τῆς «Realized» ἐσχατολογίας. Καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ βασικὴ ἐλπίς τῆς Κ. Διαθήκης περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεως-Παρουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐθεωρεῖτο ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν ἐρμηνευτικὸν προσανατολισμὸν τῆς σχολῆς ταύτης μέχρι τοῦ ἔτους 1950, ὅτε ἐκλήθη ὁ Dodd εἰς σειρὰν ραδιοφωνικῶν διαλέξεων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Ἐλεύσεως. Εἰς τὰς διαλέξεις αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἐξεδόθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον «The Coming of Christ, Cambridge 1951, παρατηρεῖται διὰ πρώτην φοράν σημαντικὴ τις μετατόπισις τοῦ Dodd, ἐκ τῶν γνωστῶν θέσεων τῆς «Realized Eschatology», πρὸς συμβιβασμὸν πλέον μετὰ τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐλπίδος τῆς δευτέρας Ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου δέον νὰ μνημονευθῇ τὸ γεγονός ὅτι πολλὰ ἔτη πρὸ τοῦ 1950, ὅτε ἤρχισε νὰ διατυπῶναι τὰς ἀμφιβολίας αὐτοῦ περὶ τῶν συμπερασμάτων τῆς θεωρίας του ὁ Dodd, ὁ Edwyn Hoskyns εἶχεν ἐκφράσει ὁμοίως ἀνησυχίας διὰ τὴν θεωρίαν αὐτοῦ περὶ μιᾶς «ἐκπληρωθείσης ἐσχατολογίας» («Fulfilled Eschatology»), ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος κατὰ τὰ ἔτη 1926-1927, εἰς σειρὰν κηρυγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν τὸ ἔτος 1938 ὡς Cambridge Sermons (W. A. WHITEHOUSE, The Modern Discussion of Eschatology, σελ. 64). Πιθανῶς ἡ ἀνησυχία αὕτη τοῦ Hoskyns, διὰ μίαν ἀποκλειστικῶς διατυπωμένην «Fulfilled Eschatology», νὰ ἐπηρέασε καὶ τὸν Dodd διὰ τὴν ἀναθεώρησιν τῆς «Realized Eschatology» αὐτοῦ, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ μελλοντικοῦ στοιχείου, μὴ ἀποκλειομένου πλέον τούτου, κατὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν προβλημάτων «τῶν ἐσχάτων χρόνων».

53. Ἐνῶ ὁ C. H. Dodd (The Parables of the Kingdom, London 1935) καὶ J. Jeremias (Die Gleichnisse Jesu, Zürich 1947), ἀκολουθοῦντες βασικῶς τὸν A. T. Cadoux (The Parables of Jesus, Their Art and Use, London 1930), ἐν τῇ ἀναζητή-

προσπαθείας και ἡ δύναμις αὐτῆς εἰς τὴν ἐπιτυχή ἐπισήμανσιν τοῦ ἤδη πραγματοποιηθέντος γεγονότος τῆς βασιλείας ἐν τῇ ἀποστολῇ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ⁵⁴. Τὰ συμπεράσματα τοῦ Dodd, ὅτι διὰ τῶν παραβολῶν δηλοῦται ἡ παροῦσα πραγματικότης τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ ἱστορικῇ πραγματικότητι, εἶναι ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως και οὐδεμία πλέον συζήτησις δύνανται νὰ γίνῃ περὶ ἐπιστροφῆς τῆς θεολογίας «τῶν ἐσχάτων» εἰς τὰς προηγουμένας αὐτῆς τάσεις τῶν J. Weiss και A. Schweitzer⁵⁵.

Ἐνταῦθα, ὅμως, ἐγκείται και ἡ ἀδυναμία τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», νὰ ἐπισημάνῃ δηλ. τὸ «μελλοντικόν» στοιχεῖον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς παραβολὰς τῆς Κ. Διαθήκης⁵⁶. Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὰς παρα-

---

σει τῆς ἀρχικῆς θέσεως (Sitz im Leben) τῶν παραβολῶν, ἐνέταξαν αὐτὰς εἰς τὸ ἐσχατολογικὸν πλαίσιον τοῦ κηρύγματος και τῆς δραστηριότητος τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὁ A. J ü l i c h e r (Die Gleichnisreden Jesu, τόμοι 2, Tübingen 1888-1889, 1910²) πολὺ ἐνωρίτερον δὲν ἐτοποθέτει αὐτὰς «εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὅλης διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ», ἀλλ' εὑρίσκεν ἐν ταῖς παραβολαῖς μόνον ἀπλᾶ «ἠθικὰ διδάγματα και γενικὰς ἀληθείας». Ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς τῶν Cadoux, Dodd, Jeremias, «τῆς ἐντάξεως δηλ. τῶν παραβολῶν εἰς τὸ ἐσχατολογικὸν πλαίσιον τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ περὶ τῆς βασιλείας, ἐκινήθησαν και αἱ μετὰ ταῦτα ἐργασίαι και δὴ ἐν συνδυασμῶ μετὰ τῆς ἐν τῷ μεταξύ ἐπικρατησάσης ἐν τῇ ἐρεύνη «Μορφοϊστορικῆς Μεθόδου» (Formgeschichtliche Methode) ἐρένης τῶν Εὐαγγελίων» (I. ΚΑΡΑΒΙΔΟΠΟΥΛΟΥ, Αἱ Παραβολαὶ τοῦ Ἰησοῦ, Θεσσαλονίκη 1970, σελ. 31· και παρ' αὐτῶ βλ. A. JÜLICHER, Ἐνθ' ἄνωτ., I, σελ. 203-322 ἀλεπτομερῆ ἱστορίαν τῆς ἐρμηνείας τῶν παραβολῶν ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ 19ου αἰῶνος) και P. BONNARD, Où en est la question des Paraboles Evangéliques, ἐν Verbum Caro 4 (1950), σελ. 81-89, ἔνθα γενικῆ σύνοψις τῆς νεωτέρας ἐρένης ἐπὶ τῶν παραβολῶν).

54. Ὅρθως ὑπὸ τῆς «Realized Eschatology» ἐπισημαίνεται τὸ γεγονός ὅτι ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ δηλοῦται μετ' ἐμφάσεως τὸ ἤδη πραγματοποιηθὲν στοιχεῖον και ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῇ «ἐντελῶς μελλοντικῆ», ὡς ὑπεστήριξεν ἡ «Futuristic Eschatology». Πρβλ. W. G. KÜMMEL, Promise and Fulfilment, σελ. 105 κ. ἐξ.· R. MORGENTHALER, Kommendes Reich, Zürich 1952, σελ. 58 ἐξ.· O. CULLMANN, The Early Church (Ed. By A. J. B. Higgins), London 1956, σελ. 115· C. E. RUST, Time and Eternity in Biblical Thought, ἐν T. T., 10 (1953), σελ. 327 ἐξ.· F. F. BRUCE, Eschatology, ἐν L. Q. H. R., 1958, σελ. 99 κ. ἐξ., παρὰ A. L. MOORE, The Parousia in New Testament, σελ. 63, ἔνθα δηλοῦται ὅτι ἡ «πραγματοποίησης» αὐτὴ ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ συσχετίζεται πάντοτε μετὰ τοῦ προσώπου και τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ και ὅτι ἡ τελικὴ ὑπόσχεσις ὀλοκληρώσεως ἐπαφίεται εἰς μελλοντικὴν τινα ἐκπλήρωσιν.

55. Πρβλ. N. PERRIN, The Kingdom of God, σελ. 73.

56. Ἐν ταῖς παραβολαῖς, π.χ. Ματθ. 24,45-51· Λουκ. 12,42-46· Μάρκ. 13,33-37 και παράλ.· Ματθ. 24,43-44· Λουκ. 12,39-40· Ματθ. 25,1-12, σαφῶς τονίζεται ἡ ἀνάγκη ἐργηρόσεως («γίνεσθε ἔτοιμοι», «γρηγορεῖτε», «ἀγρυπνεῖτε») ἐκ μέρους τοῦ «δοῦλου», τοῦ «οἰκοδεσπότη», τῶν «παρθένων», διότι «οὐκ οἴδατε πότε ὁ καιρὸς ἔστιν» και «πότε ὁ Κύριος» ἢ «ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Ἐκ τοῦ γεγονότος δὲ τοῦ τοισμοῦ ἐνταῦθα ποιᾶς τινος «ἐλεύσεως», ἡ πρώτη Ἐκκλησία ὀρθῶς ἐξέλαβε τὰς παραβολὰς αὐτὰς ὡς ἀναφερο-

βολὰς ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκφράσεις, ὅπως «ἤγγικεν» καὶ «ἐφθασεν ἐφ' ἡμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ»⁵⁷, εἰς τὰς ὁποίας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ διῶδωμεν καὶ πάλιν μελλοντικόν τι στοιχεῖον «ἐλευσεως» τῆς βασιλείας, ὁ Dodd οἰκοδομεῖ καὶ ἐπ' αὐτῶν τὰ συμπεράσματα τὰ γνωστὰ τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» τοῦ⁵⁸.

Μία ἀντικειμενικωτέρα ὁμῶς ἐρμηνεία τῶν παραβολῶν καὶ τῶν σχετικῶν ἐσχατολογικῶν ἐκφράσεων τῆς Κ. Διαθήκης, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν τῆς ἀποδεσμεύσεως τῆς σκέψέως μας ἐκ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι εἰσέτι καθ' ὀλοκληρίαν παροῦσα, ἀλλ' εὐρίσκεται «ἐγγύς», «ἐπὶ θύραις» καὶ ὅτι τὸ ἐπικείμενον αὐτῆς γεγονός εὐρίσκεται ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ, παρουσιάζον συνεχῶς «τὰ σημεῖα» τῆς ἐλευσεως καὶ τῆς ὀλοκληρώσεως αὐ-

μένας εἰς ἐτέραν μελλοντικὴν ἔλευσιν—Παρουσίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς τοῦ «Υἱοῦ τοῦ Ἀνθρώπου» καὶ τοῦ «Νυμφίου» τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἀσφαλῶς «τοῦτο τὸ «ἐρχεσθαι» δεικνύει πρὸς τὴν Παρουσίαν, διότι τὸ νὰ ὀμιλῇ περὶ τῆς ἐλευσεως τοῦ Ἰησοῦ, ὅταν οὗτος εἶναι ἤδη παρὼν ἐκεῖ, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, εἶναι δυνατόν μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι κάτι θὰ συμβῇ ἐν τῷ μέλλοντι» (G. LUNDSTRÖM, *The Kingdom of God*, σελ. 122). Πρβλ. W. G. KÜMMEL, *Promise and Fulfilment*, σελ. 54 ἐξ., ἐνθα ὁ συγγραφεὺς ἰσχυρίζεται ὀρθῶς ὅτι αἱ ἀλληγορικαὶ μορφαὶ τῶν ἐν λόγῳ παραβολῶν ἀφοροῦν εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν ὀμιλοῦντα Ἰησοῦν καὶ ὅτι «πράγματι ὁ ἔρος «ἐρχεσθαι» δεικνύει ἤδη πρὸς τὴν προσδοκίαν τῆς ἐλευσεως τῆς ἐσχατολογικῆς ἡμέρας» (σελ. 55), τῆς ἡμέρας τῆς Κρίσεως, διὰ τὴν ἀναμονὴν τῆς ὁποίας οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ γρηγοροῦν. «Ὅθεν, ἡ προτροπὴ πρὸς ἐγγήγορσιν δὲν δημιουργεῖ ἀμφιβολίας περὶ τῆς πραγματικότητος τῆς μελλοντικῆς Παρουσίας, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐντείνει τὴν ἄποψιν ὅτι αὕτη θὰ πραγματοποιηθῇ ἀφνιδίως καὶ εἰς χρόνον σαφῶς ἀνυπόπτον, καθ' ὅσον «περὶ... τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος» (Ματθ. 24,36). Ὁμοίως καὶ ἐν ταῖς παραβολαῖς, ὡς ἐν Μάρκ. 4,26-29 (πρβλ. Ματθ. 13,24-30· Ματθ. 9,37 ἐξ.· Λουκ. 10,2), ἐνθα ἡ ἔμφασις ἐπὶ τοῦ «θερισμοῦ» σαφῶς τίθεται ὡς γεγονός μελλοντικῆς ἐσχατολογικῆς σπουδαιότητος, ὁ Dodd καὶ πάλιν δέχεται ἀντιστρόφως τοῦτον, ὡς ἡμέραν Κρίσεως ἀσφαλῶς, ἀλλ' ἐν τῇ παρουσίᾳ ἱστορικῆς πραγματικότητι (*The Parables of the Kingdom*, σελ. 179).

57. Πρβλ. Μάρκ. 1,15· Λουκ. 10,9· 11,20.

58. Ἐπὶ τῶν ἐκφράσεων «ἤγγικεν» καὶ «ἐφθασεν» ἠργάσθη, παλαιότερον τοῦ Dodd, ὁ J. Weiss (*Die Predigt Jesu*, 1900², σελ. 70 κ. ἐξ.) καὶ ἀργότερον οἱ J. Y. Campbell (*The Kingdom of God has come*, σελ. 91-94), M. Black (*The Kingdom of God has come*, ἐν E. T., 63 (1951-1952), σελ. 289 κ. ἐξ.), W. R. Hutton (*Κριτικὸν σημεῖωμα*, ἐν E. T., 64 (1952-1953), σελ. 89-91) καὶ R. H. Fuller (*Mission and Achievement of Jesus*, σελ. 21-25) καὶ οἱ ὅποιοι καταλήγουν εἰς διάφορα τοῦ Dodd συμπεράσματα. Πρβλ. N. PERRIN, *The Kingdom of God*, σελ. 64-66 καὶ σελ. 66 σημ. 2, ἐνθα ἀναφέρεται σειρά μελετητῶν μετὰ τῶν βασικῶν αὐτῶν συμπερασμάτων ἐπὶ τῶν ὄρων «ἤγγικεν» καὶ «ἐφθασεν» καὶ ὅτι θεωρεῖται λίαν πεπλανημένη ἡ ἔμφονη μελετητῶν τινῶν ἐπὶ τῶν ἐκφράσεων τούτων καὶ μόνον τῆς Κ. Διαθήκης, διὰ τὴν κατανόησιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, εἴτε ὡς παρουσίας εἴτε ὡς μελλούσης πραγματικότητος.

τῆς. Ὁ περίλαμπρος ἥλιος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐφάνη ἤδη, χωρὶς νὰ ἀνατείλῃ πλήρως καὶ διὰ τὸ μεσουράνημα αὐτοῦ ἀπαιτεῖται χρόνος ἰκανός.

Εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο, ἐκτὸς τῆς σπουδῆς τῶν παραβολῶν, μᾶς ὀδηγοῦν καὶ πάντα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ παράδοσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας. Ἡ τελικὴ ἀνακεφαλαίωσις καὶ ἐκπλήρωσις πάντων παραμένει ὡς ἓν γεγονός σαφῶς μελλοντικόν. Μετὰ τὸ Πάσχα καὶ τὴν Πεντηκοστὴν ἡ πραγματοποίησις τῆς ἐσχατολογίας εἶναι μερικὴ καὶ κεκρυμμένη, ὡς ἀκριβῶς καὶ αὐτὴ αὐτὴ ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι κεκρυμμένη «σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ» καὶ αὐτὸ τὸ ὅποιον ἀναμένεται πλήρως ν' ἀποκαλυφθῆ δὲν ἔχει εἰσέτι φανερωθῆ. Ἐπὶ πλέον αἱ ἀπόψεις αὐταὶ ἦσαν τμημα καὶ τοῦ ἀρχικοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος. Τὸ Ἀποστολικὸν μάλιστα Κήρυγμα, συγκεκριμένως, ὠμίλει περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Χριστοῦ⁵⁹, ἦτοι περὶ τῆς δευτέρας ἐλεύσεώς Του, ὡς σαφῶς μελλοντικοῦ γεγονότος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ Βάπτισμα, ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἡ ἐπισφράγισις τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀπολυτρώσεως, καθὼς καὶ ἡ Εὐχαριστία, καὶ κατὰ προέκτασιν καὶ πάντα τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, δεικνύουν πάντοτε πρὸς τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ, μέχρι τῆς ἐκ νέου Αὐτοῦ παρουσίας⁶⁰. Τὸ δὲ «Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι καὶ αὐτὸ ἡ «ἀπαρχή» καὶ ὁ «ἀρραβὼν» τοῦ μέλλοντος αἰῶνος καὶ τῆς τελικῆς δόξης⁶¹.

59. Τὸ θέμα περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν Αὐτοῦ εἶναι ἐν ἐκ τῶν πλέον ἐπιμάχων προβλημάτων τοῦ Ἀποστολικοῦ Κηρύγματος, ἐν τῇ συγχρόνῳ προτεσταντικῇ θεολογίᾳ. Βλ. τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ T. F. GLASSON, *The Kerygma: Is our Version Correct?* ἐν H. J., 51 (1953), σελ. 129-132, ἐνθα ἀμφισβητεῖται ὅτι ἡ ἐπιστροφή τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὴν τελικὴν κρίσιν τοῦ κόσμου, ἦτο στοιχεῖον διδασκαλίας τοῦ Ἀποστολικοῦ Κηρύγματος. Πρβλ. C. S. C. WILLIAMS, *A Commentary on the Acts of the Apostles*, London 1957, σελ. 41, ὅπου συζήτησις τῶν θέσεων τοῦ Glasson καὶ τοῦ ὅλου προβλήματος.

60. Πρβλ. R. H. FULLER, *The Mission and Achievement of Jesus*, σελ. 120.

61. Ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν, ἡ κάθοδος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἡ καταπληκτικὴ διάδοσις — ἐπέκτασις τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν πρῶτον μ.Χ. αἰῶνα, ἠρμηνεύθησαν ὡς ἡ πραγματοποίησις τῆς ἀναμενόμενης ἐλεύσεως τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Τὸ δὲ Μάρκ. 9,1 συνεδύασθη μετὰ τῆς Ἀναστάσεως καὶ τῆς Πεντηκοστῆς, ὡς ἡ πραγμάτωσις «ἐν δυνάμει» τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ μιᾶς ὀριζοντίου ἱστορικῆς ἐπεκτάσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ (Πρβλ. T. F. GLASSON, *The Second Advent*, σελ. 112· A. M. HUNTER, *The Words and Works of Jesus*, 1950, σελ. 75). Ἀντιθέτως ἀπόψεις διετύπωσεν ὁ T. W. MANSON, *The Teaching of Jesus*, σελ. 281: «Ἐναντι τῆς ταυτίσεως τῆς ἐλεύσεως τῆς βασιλείας μετὰ τῆς καθόδου τοῦ Πνεύματος καὶ μετὰ τῆς καταπληκτικῆς προόδου τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα πρέπει νὰ ἀντιπαραταχθῆ τὸ γεγονός ὅτι ὁ λαὸς ὅστις ἔζη ἐν μέσῳ τῶν μεγίστων τούτων γεγονότων δὲν ἔκαμε τὴν ταύτισιν αὐτήν. Ὁ Παῦλος, ὅστις ἦτο ἐπὶ κεφαλῆς τῆς θριαμβευτικῆς ταύτης πορείας τοῦ Εὐαγγελίου διὰ μέσου τῆς Αὐτοκρατορίας, προσέβλεπεν εἰσέτι εἰς τι μέγιστον γεγονός. Συμφώνως δὲ πρὸς τὴν ἔκθεσιν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὁ Πέτρος εὔρεν ἐν τῇ καθόδῳ τοῦ Πνεύματος τὴν ἐκπλήρωσιν οὐχὶ τοῦ Μάρκ. 9,1 ἀλλὰ τοῦ Ἰωὴλ 3,1 ἐξ.» (παρὰ N. PERRIN, *The Kingdom of God*, σελ. 67).

Πάντα ταῦτα ὅμως δὲν σημαίνουν, ὅτι τὸ ἀποφασιστικὸν γεγονός τῶν «ἐσχάτων» κεῖται ἐν τῷ μέλλοντι. Ἀντιθέτως, μάλιστα, ἡ Ἐκκλησία τοποθετεῖ τοῦτο ἐκεῖ ἀκριβῶς ἔνθα ἐτοποθετήθη ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δηλ. ἐν τῷ θανάτῳ καὶ τῇ Ἀναστάσει Αὐτοῦ. Διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, καθὼς καὶ διὰ τὸν Ἰησοῦν τὸν ἴδιον, ἀποφασιστικὸν γεγονός εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐνεργοποιεῖ τὰ ἐσχάτα, ἤτοι θέτει εἰς κίνησιν τὴν ἐσχατολογικὴν πορείαν· πᾶσαι δὲ αἱ δραστηριότητες, ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἐκφράζουν ἐνεργῶς τὸ γεγονός τοῦτο.

Ὅντως, ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότης ἔζη τὸ παράδοξον μιᾶς συγγενείας τοῦ παρόντος καὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας τὸ «ἤδη τώρα» καὶ τὸ «ὄχι ἀκόμη» («now» and «not yet») εὐρίσκονται εἰς μίαν τοιαύτην δυνατὴν σχέσιν συγγενείας, ὥστε νὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν πλήρους ταυτίσεως. Ἡ πιστεύουσα καὶ λατρευτικὴ κοινότης, ὡς ἱστορικὴ καὶ ἐν ταῦτῳ ἐσχατολογικὴ πραγματικότης, βιοῖ ἐντόνως τὰς δύο αὐτὰς φαινομενικῶς ἀντιθέτους παρουσιαζομένας καταστάσεις. Ἡ πρόσφατος αὐτῆς ἐμπειρία εἶναι τὸ «νῦν» τῆς πίστεως, ἡ ὁποία πληροῖ αὐτὴν χαρᾶς· τὸ δὲ προσδοκώμενον γεγονός, τὸ ὁποῖον πρόκειται νὰ ἔλθῃ «μετά», εἶναι ἀσφαλῶς ἐν γεγονὸς βεβαίως ἐλπίδος⁶².

Ἀναμφισβητήτως κάτι περισσότερο ἀπὸ μίαν «πραγματοποιηθεῖσαν ἐσχατολογίαν» («realized eschatology») θὰ σημαίνουν οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ: «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἢ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ οὐδὲ ὁ υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατήρ» (Μάρκ. 13,32) καὶ ὅτι «ἤξει τὸ τέλος», τότε μόνον, ὅτε «κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν» (Ματθ. 24,14). Ὑπὸ οἰανδήποτε ἐρμηνευτικὴν διάθεσιν καὶ ἂν ἐξετασθοῦν τὰ χωρία ταῦτα, καὶ πλεῖστα ὅμοια πρὸς αὐτὰ⁶³, ἂνε ἀμφιβολίας, μετατοπίζουν τὴν πραγμα-

62. E. BRUNNER, *Eternal Hope*, σελ. 60.

63. Ὁ A. L. MOORE, *The Parousia in New Testament*, σελ. 58, ἐρμηνεύων ὁμάδας χωρίων ἐπὶ τῶν ὁποίων ἠδραιώθη ἡ «Realized Eschatology» ὑπὸ τοῦ C. H. Dodd καὶ ἐνισχύθη ἐν συνεχείᾳ ἢ θεωρία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν T. F. Glasson καὶ J. A. T. Robinson, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι δύναται τις ἐν τοῖς χωρίοις τούτοις νὰ συναντήσῃ στοιχεῖα μιᾶς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», μόνον καθ' ἕσπον ἀφορᾷ εἰς τὸ πρόσωπον καὶ τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ· ὑπάρχει ὅμως καὶ ἔντονον στοιχεῖον τοῦ κεκρυμμένου καὶ σκοτεινοῦ, ὅπερ δεικνύει πρὸς μελλοντικὴν τινα ἐκπλήρωσιν καὶ παγκόσμιον ἀναμφισβήτητον φανέρωσιν τῆς Παρουσίας. Ἐπομένως «τὰ χωρία ταῦτα μόνις δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς βάσις τῆς Realized Eschatology». Πρβλ. τὰς ὁμάδας χωρίων: 1) Ματθ. 12,28· Λουκ. 11,20 (C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, σελ. 43, ἐξ. *Apostolic Preaching*, σελ. 32. *History and the Gospel*, σελ. 96. T. F. GLASSON, *The Second Advent*, σελ. 107), 2) Μάρκ. 1,14-15 (DODD, *The Parables*, σελ. 44), 3) Λουκ. 10,23-24· Ματθ. 13,16-17 (DODD, *The Parables*, σελ. 46. GLASSON, *Second Advent*, σελ. 115. ROBINSON, *Jesus and His Coming*, σελ. 64), 4) Λουκ. 11,31-32· Ματθ. 12,

τοποίησιν τῶν ἐσχάτων ἐν τῷ μέλλοντι, ἐν τῷ ἐγγύς ἢ τῷ ἀπωτέρω, πάντως ἐν τῷ μέλλοντι.

Ἡ θεωρία τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας» τοῦ C. H. Dodd εἶναι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀποδεκτή, καθ' ὅσον αὕτη ἀληθῶς ἀπτεται τῶν κεντρικῶν χριστιανικῶν θέσεων πίστεως, διὰ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ἤδη ἀποκαλυπτομένου ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου καὶ τῆς παρασχεθείσης ἐσχατολογικῆς βεβαιότητος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τῆς θείας παρουσίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἀφ' ἑτέρου ὅμως θεωρεῖται ἀπορριπτέα, διότι ἀποτυγχάνει νὰ φανερώσῃ πόσον βαθέως μεσσιανικὴ εἶναι ἡ ζωὴ τῆς πιστεύουσας κοινότητος, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι αὕτη ἀναμένει τὴν πληρότητα καὶ ὁλοκλήρωσιν τῆς ἀποκαλύψεως ἐν τῇ ἐνδόξῳ ἐλεύσει τοῦ Κυρίου.

Πραγματικῶς ἐν τῇ πρώτῃ Ἐκκλησίᾳ ἡ βεβαιότης καὶ ἡ δύναμις τῆς ἐλπίδος εἰς τὴν μελλοντικὴν τελειότητα ἦτο τόσο ἰσχυρά, ὥστε αὕτη ἐσταθεροποιήθη ἐν τῇ προσδοκίᾳ ἐνὸς ἐπικειμένου τέλους, τὸ ὅποιον ἐφάνη νὰ ἀποκλείῃ τὴν ἰδέαν οἰασθήποτε μελλοντικῆς πορείας τῆς ἱστορίας. Ἡ συνέχισις δὲ τῆς ἱστορίας καὶ ἡ παρουσίαις ἐν τῷ χρόνῳ καὶ ἐτέρων συμβάντων ἐθεωρήθη ὑπὸ τῆς συγχρόνου φιλελευθέρας θεολογίας ὡς διάψευσις τῆς πρωτοχριστιανικῆς ἐλπίδος περὶ ἐλεύσεως τοῦ ἐπικειμένου τέλους⁶⁴. Ἀλλὰ τίς δύναται νὰ ἀποκλείσῃ τὴν πιθανότητα ὅτι ἡ ἀναβολὴ τοῦ τέλους ἐξεπῆδῃσεν ἐκ μιᾶς θείας σκέψεως καὶ μιᾶς θείας συγκαταβάσεως διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν πολλαπλῶν ἀνθρωπίνων ἐλλείψεων; διερωτᾶται ὁ Emil Brunner⁶⁵.

Ἐξ ἄλλου πᾶσα θεωρία, ἡ ὅποια περιορίζει τὴν πραγματοποίησιν τοῦ ἐσχάτου ἐντὸς τοῦ παρόντος μόνον, ὡς παραδείγματος χάριν ἡ θεωρία τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας», ἀναιρεῖ ἑαυτὴν ὡς δυνατότητα ἐρμηνείας τοῦ ἐσχατολογικοῦ στοιχείου. Ἀναντιλέκτως δὲν δύναται νὰ «γίνεται σοβαρὸς λόγος περὶ πραγματοποίησεως τοῦ ἐσχάτου ἐν τῷ παρόντι, διότι, ἀπλούστατα, τὸ ἐν τῷ παρόντι πραγματοποιούμενον δὲν δύναται νὰ εἶναι τὸ ἔσχατον. Ἡ Καινὴ Διαθήκη ὁμιλεῖ οὐχὶ περὶ πραγματοποίησεως ἀλλὰ μόνον περὶ ἀπρα-

41-42 (DODD, *The Parables*, σελ. 47. GLASSON, *Second Advent*, σελ. 108), 5) Ματθ. 11,1-11· Λουκ. 7,18-30 (DODD, *The Parables*, σελ. 47) καὶ 6) Ματθ. 11,12· Λουκ. 16,16 (DODD, *The Parables*, σελ. 48. GLASSON, *Second Advent*, σελ. 141. ROBINSON, *Jesus and His Coming*, σελ. 41).

64. Δέον νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα καὶ ἡ σύγχρονος ἐκεῖνη φιλελευθέρα ἐρμηνευτικὴ τάσις, ἡ ὅποια προκειμένου νὰ ἐπιλύσῃ «τὸ ἐπίμαχον πρόβλημα τῆς πρωτοχριστιανικῆς Ἐκκλησίας» περὶ «διαψεύσεως» τῆς ἐλπίδος ἐκ τῆς «καθυστερήσεως» τῆς Παρουσίας, ἡρμήνευσε τὰς παραβολὰς τῆς Κρίσεως ἢ τῆς Παρουσίας (οὕτως ἀποκαλοῦνται συνήθως αἱ παραβολαὶ τοῦ Ματθαίου ἐν τοῖς κεφ. 24-25 καὶ τοῦ Λουκᾶ, ἐν τοῖς κεφ. 12,16-21· 16,1-8· 16, 19-31). Πρβλ. J. JEREMIAS, *Die Gleichnisse Jesu*, Zürich 1965⁷, σελ. 45 ἐξ., 170 ἐξ.· C. H. DODD, *The Parables of the Kingdom*, σελ. 154 ἐξ.

65. E. BRUNNER, *Eternal Hope*, σελ. 130.

βῶνος τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ἐν τῷ παρόντι»⁶⁶. Τὸν «ἀρραβῶνα» τοῦτον τονίζεις, ἰδιαιτέρως, ἡ διδασκαλία περὶ ἐνοικήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ περὶ ἐνοικήσεως τοῦ Χριστοῦ ἐν ταῖς καρδίαις τῶν πιστῶν διὰ τῶν Μυστηρίων. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἀσφαλῶς μᾶς βεβαιοῦν περὶ τῆς «πραγματοποιηθείσης ἐσχατολογίας». Ἐντὸς τῆς Κ. Διαθήκης, ὅμως, σαφῶς βλέπομεν, ὅτι, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος ζῆ τὸν «ἀρραβῶνα» τοῦ ἐσχάτου ἐν τῷ παρόντι, ἀναμένει συγχρόνως τὴν πλήρωσιν αὐτοῦ ἐν τῷ τέλει τῶν αἰῶνων. Ἡ δὲ βίωσις αὐτῆ τοῦ ἐσχάτου ἐνταῦθα δὲν σημαίνει μίαν ἀπλῆν προσδοκίαν καὶ ἀναμονὴν ἀλλὰ μίαν κατάστασιν μετοχῆς τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ὅσον φέρει ἐντὸς τοῦ τὸν Χριστὸν καὶ πληροῦται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος⁶⁷. Καὶ ἡ μετοχὴ αὕτη πάλιν δὲν σημαίνει πλήρωσιν τοῦ ἐσχάτου ἐν τῇ παρουσίᾳ ἱστορικῆς στιγμῆς. Δὲν σημαίνει, ἐπομένως, μίαν ἐξ ὀλοκλήρου πραγματοποιηθεῖσαν ἐσχατολογίαν, ὡς ἤθελε καὶ ὑπεστήριξεν ἡ «Realized Eschatology».

Ἄλλὰ καὶ ἡ βίωσις τοῦ Ἐσχάτου ἐν τῷ παρόντι, ἔτι περαιτέρω, σημαίνει τὴν ἐν ταῦτῳ προσδοκίαν τῆς πληρώσεως αὐτοῦ ἐν τῷ ἐσχάτῳ γεγονότι τῆς Παρουσίας. Διότι ἡ Παρουσία, ὡς τὸ ἔσχατον καὶ τελικὸν γεγονός, καθίσταται ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας συγχρόνως γεγονὸς ἐκάστης ἱστορικῆς στιγμῆς, ὡς προσδοκία, ὡς δυνατότης, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄξων τῆς ἱστορίας. Ἡ παρουσία αὕτη, ἐσωτερικοποιημένη ἐν τῷ ἱστορικῷ χρόνῳ τοῦ παρόντος, καθιστᾷ ἀναμφισβητήτως ἐσχατολογικὴν ἐκάστην στιγμὴν τῆς ἱστορίας, ὡς ἀναφορὰ τοῦ χρόνου εἰς τὸ ἔσχατον αὐτοῦ (τέλος).

Ἡ ἀποκαλουμένη «πραγματοποιηθεῖσα ἐσχατολογία» τοῦ C. H. Dodd, ἐνέχει ἀκριβῶς τὸν κίνδυνον ὀρισμοῦ τῆς ἐσχατολογίας εἰς χρονικὴν τινὰ περίοδον, ἀφαιροῦσα οὕτως ἀπὸ τὴν καθόλου ἱστορίαν τὴν ἐσχατολογικὴν αὐτῆς διάστασιν. Τὸν δὲ ἄνθρωπον ἐγκαταλείπει οὐσιαστικῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἐνταῦθεν τοῦ πληρώματος αὐτῆς, τὸ ὅποῖον εἶναι, κατὰ τὴν βιβλικὴν μαρτυρίαν, ἡ Παρουσία ὡς τὸ τελικὸν τῆς ἱστορίας γεγονός⁶⁸.

Ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἰκανότης τοῦ C. H. Dodd ὡς ἱστορικοῦ ἐρευνητοῦ εἶναι, ἀσφαλῶς, πέρα πάσης ἀμφισβητήσεως. Αἱ μελέται του περὶ τοῦ ἀρχικοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ὑψηλῆς ποιότητος. Εἰς τὸν χῶρον, ἰδιαιτέρως, τῆς ἱστορίας ἢ ὑπ' αὐτοῦ ἐρευνα τῶν σχετικῶν προβλημάτων κατέστησεν αὐτὸν ἐκ τῶν πλέον ἀρμοδίων καὶ εἰδικῶν θεολόγων ἱστορικῶν. Αἱ ἀντιλήψεις του ὅμως σχετικῶς μὲ τὴν σχέσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἱστορίας ἀπεγύμνωσαν σχεδὸν πλήρως τὴν βασιλείαν ἐκ τῆς ἐντόνου ἱστορικῆς σημασίας καὶ σπουδαιότητος ποῦ ἔχει διὰ τὸ μέλλον καὶ τὴν μέλλουσαν ἱστορικὴν ζωὴν τῶν πρώτων

66. Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΠΙΔΟΥ, Χρόνος καὶ Αἰωνιότης, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 53.

67. Πρβλ. Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΠΙΔΟΥ, Ἐνώχ, ἦτοι ὁ χαρακτήρ τῆς περὶ τῶν ἐσχάτων διδασκαλίας τοῦ βιβλίου τοῦ Ἐνώχ, Ἀθήναι 1955, σελ. 116.

68. Βλ. Ρ. ΕΥΔΟΚΙΜΟΒ, Τὸ μυστήριον τοῦ Λόγου, ἐν «Ὁ ζωντανὸς Λόγος» (Πνευματικὸν Συμπόσιον περὶ Ἁγίας Γραφῆς), Ἀθήναι 1970, σελ. 38.

χριστιανῶν. Αἱ ἀπόψεις του περὶ τῆς βασιλείας, αἱ ὁποῖαι δὲν σχετίζονται ἀμέσως μὲ τὴν ἐμπειρικὴν ἱστορίαν τῆς χριστιανικῆς κοινότητος, ὀδηγοῦν τὴν θεολογίαν νὰ θεωρήσῃ τὰ ἱστορικὰ σωτηριολογικὰ γεγονότα τοῦ μέλλοντος ὡς ἀπλᾶ σύμβολα καὶ μύθους. Διὰ τοῦτο ὁ ἴδιος ὁ Dodd δὲν δύναται νὰ διανοηθῇ ἓν τέλος τῆς ἱστορίας, διότι ἡ ὅλη θεώρησις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἀποκλείει τοῦτο καὶ ἐπομένως ἡ πεποίθησις τῶν χριστιανῶν περὶ τῆς μελλούσης καὶ δευτέρας Παρουσίας χάνει καὶ τὴν ἀληθινότητα αὐτῆς καὶ τὴν δύναμιν. Διὰ τὸν Dodd, ἀκόμη, ἡ γλῶσσα τῶν βιβλικῶν κειμένων περὶ τῆς πρωτολογίας καὶ τῆς ἐσχατολογίας, περὶ τῶν πρώτων καὶ τῶν ἐσχάτων πραγμάτων, εἶναι μυθικὴ καὶ συμβολικὴ. Δὲν πρόκειται, λέγει, περὶ γεγονότων, ὡς ὁ ἱστορικὸς κατανοεῖ τὰ γεγονότα ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ, ἀλλὰ περὶ πραγματικοτήτων μιᾶς ὑπερ-ἱστορικῆς καταστάσεως⁶⁹. Καὶ συνεχίζει: «Ἀπὸ Ἀβραὰμ μέχρι τέλους τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἡ διήγησις—ἱστορία εἶναι ἱστορικὴ. Ἀποτελεῖται δηλ. ἀπὸ πραγματικὰ γεγονότα, σχετιζόμενα ἀμέσως μὲ τὴν γενικὴν προοπτικὴν τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου... Ἡ δημιουργία, ὅμως, ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου, ὁ κατακλυσμός καὶ ὁ πύργος τῆς Βαβέλ εἶναι συμβολικοὶ μῦθοι. Ἡ ἐσχάτη Κρίσις καὶ τὸ Τέλος τοῦ κόσμου, ἐὰν δὲν εἶναι ἐν τῇ αὐστηρᾷ ἐννοίᾳ μῦθοι, ἔχουν ἓνα παρόμοιον συμβολικὸν χαρακτῆρα»⁷⁰.

Ἡ ἄποψις αὐτῆ τοῦ Dodd μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἐν πολλοῖς ἀντιἱστορικὴν διάθεσιν τοῦ μεγάλου τούτου ἐρευνητοῦ καὶ ὅτι ἡ ἔρευνα αὐτοῦ δὲν οἰκοδομεῖται πάντοτε ἐπὶ τῆς ἀντικειμενικῆς ἐκθέσεως τῆς βιβλικῆς σκέψεως καὶ βιβλικῆς ἱστορίας⁷¹. Διὰ τοῦτο πολλοὶ εἶναι καὶ ἐκεῖνοι ἐκ τῶν μελετητῶν οἱ ὁποῖοι ἤσκησαν, ὡς εἶδομεν, δριμυτάτην κριτικὴν. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ R. Morgenthauer, ὁ ὁποῖος κρίνων τὴν ἱστορικὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ Dodd παραλληλίζει αὐτὸν μετὰ τοῦ R. Bultmann καὶ ἐμφαντικῶς σημειοῖ, ὅτι ὁ πρῶτος ὡς καὶ ὁ δεύτερος ἀσκοῦν ἀναμφισβητήτως ἔργον «ἀπομυθεύσεως τῶν Εὐαγγελίων» καὶ ἀσφαλῶς καὶ τῆς γενικωτέρας βιβλικῆς ἱστορίας⁷². Ὁ δὲ E. Grässer χαρακτηρίζει τὴν «realized eschatology» ὡς τὴν ἀγγλικὴν προσπάθειαν ἀπομυθεύσεως τῆς Κ. Διαθήκης, ἐν ἀντιστοιχίᾳ πρὸς τὴν γνωστὴν θεολογίαν τῆς «ἀπομυθεύσεως» τῆς γερμανικῆς βιβλικῆς ἐρεύνης⁷³, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον.

(Συνεχίζεται)

69. C. H. DODD, *The Bible Today*, N. York 1947, σελ. 78.

70. C. H. DODD, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 112.

71. D. S. MINEAR, *Between Two Worlds, Eschatology and History*, σελ. 37-38.

72. R. MORGENTHAUER, *Kommendes Reich*, Zürich 1952, σελ. 63.

73. E. GRÄSSER. *Das Problem der Parusieverzögerung in der Synoptischen Evangelien und in der Apostelgeschichte*, Berlin 1957, σελ. 12. Βλ. σχετικῶς Σ. Χ. ΑΓΟΥΡΙΑΔΟΥ, *Χρόνος καὶ Αἰωνιότης*, σελ. 53, σημ. 3.